

Knjižnica pedagog. št. 33/9
35097, VII, C. g. 45

Učiteljski večeri.

Zbirka „Listkov“

iz „Učiteljskega Tovariša“ leta 1895.

Slovenskemu učiteljstvu v zabavo in pouk

zbral

JAKOB DIMNIK.

Izdalo in založilo

„Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani“.

V Ljubljani.

Tiskala R. Miličeva tiskarna.
1896.

Pedagoška knjižnica.

Učiteljski večeri.

Založilo in na svetlo dalo

„Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani.“

IV. zvezek.

JAKOB DIMNIK

Uredil

JAKOB DIMNIK.

Ljubljana, Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani.

35097

Ljubljani, V. Ljubljani.

1899

Pedagogiška knjižnica.

Založilo in na svetlo dalo

„Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani.“

IV. zvezek.

Uredil

JAKOB DIMNIK.

35097

V Ljubljani.

1896.

Učiteljski večeri.

Zbirka „Listkov“ iz „Učitelj. Tovarisha“

1. 1895.

Slovenskemu učiteljstvu v zabavo in pouk

zbral

JAKOB DIMNIK.

Izdalo „Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani.“

V Ljubljani, 1896.

Tiskala R. Miličeva tiskarna.

KAZALO.

	Str.
Potovanje na moje prvo učiteljsko mesto (F. Črnagoj)	1
Vojna iz l. 1894. (F. Črnagoj)	9
Šola in dom. (Odlomki.) (E. Gangl)	16
Pritiskanje kljuk (F. Črnagoj)	26
Po desetih letih (Ivo Trošt)	34
Snaga (F. Črnagoj)	37
Pajek (F. Črnagoj)	41
Ivan baron Kobencelj, deželni glavar Kranjski (J. Dimnik)	45
Na grobeh	49
Zmes	52
Učiteljski izpiti nekda in sedaj (J. Krulec)	56

1N=030-00 9418

Potovanje na moje prvo učiteljsko mesto.

Pri prijatelji tam v izlaških „rovtah“ sem bil. Šola — učiteljišče bilo mi je za hrbtom; samosvestno in ponosno pa vedrega lica zrl sem v bližnjo bodočnost, ki me je imela hipoma napraviti za lastnega gospoda.

Večer za večerom sprehajala sva se s prijateljem po prijaznih lokah ali po temnih gozdnih potih ter sanjala sva ideale o uzornem našem učiteljskem poklici. Meni nič — tebi nič — razmotrivala sva resna in prevažna pedagoška in didaktiška vprašanja, ki bi delala preglavice izkušenim šolnikom, reševala najtežja themata prav brez vsacih, tudi najmanjših težkoč. Končni rezultat najinih bistrih glavice pa je navadno bil, da je najboljšo vzgojno sredstvo leskova palica in najbolj uspešno učilo lijak, ki je baje tam nekje na severu že zdavnej v rabi. Stavila sva si ob takih sprehodih svitle gradove v oblake, postajala sva kar čez noč voditelja mnogorazrednic, zasedala sva brez vseh pomislekov okrajna in deželna nadzorniška mesta, da — še celo ministerski stol se nama ni zdel kar nič previsok. In kako modre odredbe in ukaze stresala sva že tedaj iz rokava!

Deževnega petka zjutraj je bilo, ko dobim od sestre list, v katerem me ista pozivlje, da naj kar najhitreje — če mogoče po telefonu ali pa kar peš (kar je včasih vse jedno!) — odrinem proti domu, kjer me čaka dekret s pristavkom, da se mi je nemudoma podati na službeno mesto.

Srce mi je zastalo za trenutek, pa je pričelo takoj tem hitreje razsajati, da so mu bile prsi preozke, in pohitel sem do učilničnih durij, da povem prijatelju preimenitno — po mojem mnenju za vse učiteljstvo prevažno vest, da sem postal i jaz ud srečnega učiteljskega stanu. Povedati sem mu moral, da nisem več izpitan kandidat, kakor me je on tako rad nazival, ampak da sem vodja kot on in celo za pol stotaka „boljši“ kot on.

„Sedaj pa kar precej grem“, pravim mu, ko sem mu srečno v jednej sapi dopovedal, da moram kar najhitreje odriniti. „Pa kam češ iti? Sedaj je ura devet, pošta vozi ob dveh, mešanec pa odide še le ob osmej uri zvečer, z brzovlakom pa se menda danes še ne bodeš vozil? Le v sobo se vrni, pa mirno počakaj, da pri kosilu še katero pametno zineva.“ Rekši izginil je smeje se v učilnico.

Preostajalo mi ni družega, kakor storiti po nasvetu. Vrnil sem se v sobo, a miren — miren pa nisem mogel biti. Miren naj bi bil v zavesti, da mi je v dekretu naročeno, naj se nemudoma podam na podeljeno mi učno mesto? Beseda nemudoma se od višjih oblastev v šali še ne izreka, nikar pa zapisuje v toli važnej in resnej listini kakor je dekret. Nemudoma priti vevavajo mi, ker me gotovo že težko in željno pričakujejo, nemudoma pozivljejo me, ker slutijo, kaj vse skritega tiči v meni — — — in sedaj naj pa tu držim križema roke še mnogo, mnogo ur! Kolika izgubā! Dirjal sem po sobi gor in dol, dvigal in stezal roki, privzdigoval stole, telovadil — — — godrnjal, pel in žvižgal — — — vse ob enem!

Prišel pa je čas do kosila, prišlo kosilo samo in prišel je slednjič čas ločitve. Ginjen poslavljal sem se od prijatelja, podajal mu zopet in zopet roko, pa ga prosil, naj mi vendar oprosti, da ne morem ustreči njegovej prošnji, da bi ostal še jeden dan, ker — — — ker mi je ravno nemudoma oditi. On pa se je smejal in smejal — — — pa šele sedaj umem njegov smeh.

Mešanec naglo vozi — to veste vsi! — a meni je vozil vendar še prepočasi. Vis-a-vis imel sem nežno ličce brdkega dekleta, in vselej drugokrat bilo bi mi srce nemirno brcalo in ne bil bi izgrešil prilike, da bi pričel z njo govoriti, ako bi jej tudi imel prej nalašč na nogo stopiti. Ta večer pa držal sem se resno, utopljen sam v sé in čelo mi je bilo učeno nagubano, kot da sem učiteljeval že mnogo let in mi je srce odmrlo za jednako družčino. Le tu in tam mislil sem si: „Bog ve, če se temu dekletu kaj dozdeva, da tiči v meni mlad učitelj?“

Dospel sem v Ljubljano in na svoj dom, kjer sem prvič zagledal ono polo papirja, na katerej je stalo črno na belem, s hyeroglifskim pečatom kočevskega okrajnega šol. sveta potrjeno, da so me imenovali voditeljem univerze tam na „Slejmenih“ poleg prijazne ribniške doline! In stalo je res tudi črno na belem, da se mi je nemudoma podati na službovanje, kar mi je močno prijalo. Seveda nisem mogel še tedaj vedeti, da stoji v vsacem jednacem dekretu tako.

Takoj drugo jutro preskrbel sem se z listkom za sedež v poštnem vozu za pondeljek; soboto in nedeljo pa sem porabil, da si ogledam Ljubljano za mnogo, mnogo časa, morebiti celo za — pol leta!

Prišlo je jutro odhoda. Mati in sedmero sestrā tiskalo mi je roko, po vrsti od največje do najmanjše; oči so jim bile rosne, mati pa so viknili: „Oh k' b'te vender ne bli poslal ke na Kočevsk, morde se ne vidma n'kol več!“ In sestre so se obrnile v stran, kajti krvavelo jim je srce, ko so vidle odhajati jedinega, ki jim je reševal čast, da so se smele imenovati „ljudje“, solzile so se, ko so vidle odhajati jedinega moškega izmed družine venkaj v — — — dalnji, dalnji svet!

Ginjen od preimenitnega trenutka pograbilo škatljo z goslimi, ki so mi imele biti jedina prtljaga, pa hitim venkaj iz sobe, pa po cesti do pošte, kjer me je čakal že poštni voz. Porinem gosli na omaro poštnega voza, sedem na jedino še prazni prostor h kočijažu — in zropotali smo po mestnem tlaku.

Mrzlo jutro je bilo — 12. oktobra — in potniki v vozu so se zavijali in stiskali v svoje vrhnje suknje in ogrinjače. Jaz bil sem brez vsega tega le v tenkejši letnji suknjici in skoraj bi mi bili zobje šklepetali, ko bi se bilo kaj tacega za novopečenega učitelja spodobilo. Držal sem se možko, stiskal zobe in tiščal pesti v žepu.

Mraz je bilo, mraz do tedaj, da nas je poštni voz pripeljal mimo Pijave Gorice, pa po ovinkih gor do ravno vpeljane ceste preko strmega pobočja nad idilno želimeljsko dolinico. Solnce se je vzdigovalo višje in višje, in tudi meni je postala toplota primerna. Razgreli so se mi udje, razvnelo srce in raztajala duša, vsaj sem se čezdalje bolj bližal kraju, kjer se mi je bilo prvič poskusiti, s kakošnim korcem bom znal inteligentnim vaškim „trdoglavčkom“ podajati svojih, ravnokar pridobljenih si véd. Oko mi je veselo pozdravljalo vsak nov grič, vsako cerkev, in željno sem čakal, da ugledam Slemene. In res, ni mi bilo dolgo čakati: prijazna cerkev na 736 m visokem hribu zabliščala mi je obsolnčena nasproti ter mi je pošiljala srčne pozdrave! Pozdravljal sem jo i jaz, pozdravljal vse neznane mi Slemence, pozdravljal njihove otroke, objemal jih v duhu, molil za nje

Zrl sem v isto cerkev, zrl v isto vas na višini in gledal v duhu tolpo vaščanov, tolpo otrok, kako me prvokrat in vendar tako prijazno pozdravljajo, šepetaje si: „Glejte novega gospoda učitelja!“ Jaz pa stopam lahkinih nog sredi med njimi proti prijazni cerkvi ter jim odzdravljam veselih lic

Ali pa morda celo zdaj-le delajo priprave, da me slovesno sprejmo? Pa ne — — ne! Vsaj ne morejo vedeti, kdaj prihajam in tudi ljubše mi je, da pridem nepričakovan

Vožnja v poštnej „kočiji“ znana je vsacemu, ako ne iz lastne izkušnje, pa vsaj iz stoterih popisov. Tudi jaz sem jo le iz poslednjih poznal, sedaj pa sem jo izkušal sam. Prijetna vožnja vam je to, ko potniki pri vsakej gostilni in ob vsacem časi v vozu . . . jedo in pijo! Nič jih ne moti: ne bobnenje in drdranje poštne voza, ne istega kolebanje in ne enakomerni topot upreženih konj! Celó jaz sem bil zadovoljen, ko sem največ slin požiral z onimi.

Meni bilo se je predstaviti predsedniku okr. š. sveta, toraj moral sem se peljati mimo Slemenov skozi Peklo pa naravnost doli do Kočevja. Dolga je bila vožnja, dolga. Nekaterikrat smo si potniki pretipavali kosti svojega rojstva, stezali roke in noge, zevali in zdehal . . . in tudi dremali so nekateri.

Slednjič pa smo prišli tudi v Kočevje. Izprašil sem si najprej črevlje in obleko, priporočil svojo dušo Bogu, in hitel sem, da poiščem sedež okr. š. sveta, da se predstavim glavarju in se podvržem prisegi.

Našel sem poslopje okr. glavarstva, našel tudi pisarno glavarjevo in stal sem hipoma pred njim samim. Bil je majhen, prileten pa jako prijazen mož. Prižgal je takoj sveči poleg sv. razpela ter me pozval, da prisežem.

Prva prisega! Zona preletavala mi je kost in mozek, sveta groza polnila mi je dušo, dvignjena roka pa se mi je tresla kot vejica ob vodi. Govoril sem besede glavarjave — govoril, a besede umel nobene! V besedah prisezal bil bi menda tudi, da se zapisujem vragu. Čutil pa sem, da prisezam, da hočem ravnati z mladino vselej in vsegdar kot z najdražjim biserom, ki mi ga izročata Bog in država!

Podpisal sem zapisnik, poklonil se glavarju in stal sem zopet na cesti in . . . na pošti.

„Kdaj odide prvi voz do Ribnice?“ vprašam poštarja. „Nocoj ob 7. uri“. „Dobim še sedež do tja?“ „Prav lahko“. Vzamem vozni listek in odidem v krčmo. Naročim si večerje, tople in obile, vsaj sedaj sem začutil, da mi je brezmerina praznosta zevala v želodci.

Ljubka natakaraica smukala se je krog mene, govorila je ona v me in jaz v njo, pa odkimavala je ona in jaz, in le smeh se nama je obema jednak razlegal iz najinih grl po sobi — sicer se pa nisva razumela in govorila sva vendar oba nemški!

Ona izpraševala me je najbrže, česa si še želim, kako mi ugaja večerja, morda celo, kako se mi dopada ona sama; jaz sem jej hitel praviti, da sem učitelj za Slemenene, pa da se mi silno mudi in mi nikakor ni moči prenočiti tu čez noč, ako bi tudi še tako rad. K sreči sva se pri računu popolnem razumela: ona podala mi je iz goldinarja nekaj desetice, in odšel sem nepridrževan.

Sedel sem v poštnem vozu sam ter skrival svoje šibko telesce iz jednega kota v družega, a nikjer nisem našel zavetja pred občutnim mrazom. In pri tem je vladala gosta tema, da mi je postajalo kar nekako tesno za mojo gotovino 10 goldinarjev, katere mi je bila sestra za neomejen čas posodila. Kaj, ko bi roparji nenadoma planili nad poštni voz, pa bi bil žrtva še jaz? Ne bila mi malenkost!

Toda zdrav sem dospel v Ribnico, zdrav pokladal sem model novega učitelja v mehko posteljo — in zadovoljno sem se sam seboj smejal. Vlegel sem se prvič kot učitelj spat!

Zgodaj v jutru — to je ob pol 8. uri — sem se prebudil, dobil kmalo zajutrek, vzel škatljo z goslimi in kakor bi me bil veter podil, hitel sem po znanej mi poti čez Jurjevico na Sodražico, odkoder mi je bilo še kake tri četrt ure do Slemenov. Le malo sem postal v Sodražici, toliko da sem pozvedel za pot proti svojemu novemu bivališču.

Ako sem do tukaj hitel, korakal sem od Sodražice dalje počasi, in premišljeno. Stopal sem mirno po strmejši peš-poti proti Slemenom. Po strmini videl sem raztresenega le brinja, leščevja in družega grmičevja, po katerem se je željno vspenjalo nekaj možatih kozlov. Zdeli so se mi prav inteligentni kozli, kajti prenehavali so v obiranji, gledali me in mi prav zaupno prikimavali s čestitimi bradami, kot da so že dobro poznali slemenskega „šumoštra“. „Če so že sodraški kozli taki, kaj bodo še le slemenski ljudje!“ mislil sem si in polastila se me je zadovoljnost.

Po prvi strmini pripelje me pot do glavne vožnje ceste, katera se vleče nekaj časa vodoravno. Pa — strah in groza! Pred seboj videl sem progo skrivnostno mehkega, rjavo sivkastega blata, na obeh straneh tesno zavarovanega z visokim plotom. Nobenega kamena, nobenega otočišča, kamor bi stopila noga moja. Oziral sem se obupno, da zagledam koga, ki mi raztolmači, kako drugi store, da pridejo varno skozi to močvirje. Pa nikogar nisem ugledal in dalje sem moral. Zavihal sem hlače in spustil sem se v obupnem tveganju svojih čreveljev po sredi mehkega pota. Stopal sem na lahko, toda noga se mi je vdiralala do glježnjev, iz prs pa so se mi izvijali vzdih k sveti Božjej Pomagavki, da me obvaruje večjega zla in mi ne izgine morda kak črevelj v tajne blatne globine.

Na srečo taka pot ni trpela dolgo, vspenjala se je zopet proti strmini. Bližal sem se prvi hiši slemenskega okoliša. Konci hiše sedel je deček blizu sedmih let. Držal je lonček v roki in zajemal z leseno žlico slatne kaše. Vidno zadovoljstvo sijalo mu je z rudečih lic. Tu dvigne oči, pa . . . žlica mu otrpne sredi pota, oči se mu širijo, založaj v odprtih ustih pa ne vé, bi li bilo varnejše pogoltanci níz dol ali v lonček nazaj, da se slednjič odloči za prvo in smukne bliskoma v nevidne temine. Deček se oživi, stisne lonček pod pazduho, plane prestrašen kvišku in kot bi trenil, bil je za voglom.

„No, gotovo še ne vé, da mu bodem učitelj“, mislim si, pa stopam dalje po poti, ki me je vodila mimo krasnega jelovega gozda proti višini.

Kmalu sem stal na vrhu in pred menoj se je dvigala prijazna cerkev, v ozadju na levo jednonadstropno župnišče in na desno prtilično šolsko poslopje, nekoliko preč pa peščica hiš. Na južno-vshodno stran obzrl sem vso ribniško dolino, še nekoliko korakov dalje pa se mi je pogled odprl proti severu in vsa Gorenjska, tja do kamniških planin pa do belega Triglava, ležala je v jesenskem snu pred menoj.

Bilo je proti poldnevu. Kam naj bi šel? V šolo? Gotovo je zaprta in ključke bode mi iskati najbrže v župnišči. Toraj tja. Pred župniščem stal je župnik in držal v roki časopis, iz katerega je bral. Bližam se mu. On me začuti, privzdigne le oči, namrdne obrvi, stisne ustnji, pa

me gleda iz nad očal venkaj, kot bi mi hotel že iz daljave pokazati, kje pelje pot mimo župnišča preko slemen na Velike Lašče.

„Prijazen se mi ravno ne vidi“, mislim si, „pa snesti me vendar ne more“. Pogumno stopim predenj, pozdravim ga, poklonim se ter mu povem, da mi bode poslej tukaj učiteljevati.

V hipu se mu obraz razjasni, veselo poda mi svojo roko in mi hiti: „Oprostite, gospod, pa jaz sem mislil, da ste kak agent, ko sem videl tisto-le škatljo, in tem ljudem nisem ravno preveč prijazen“. „O, to so pa le moje gosli, brez katerih bi ne mogel dlje časa prestat“, odgovorim mu, ker mu nisem hotel ravno precej povedati, da so moje jedino blago.

Peljal me je na to v svoj dvorec, ukazal prinesiti nekaj več kosila in sedla sva takoj k mizi. Razgovorila sva se v hipu in tudi v hipu razumela. Bil mi je g. Lovro G. prvi trenutek odkritosrčen in ostal mi je vedno prijateljsk pa moder svetovalec, ki mi je tudi ponudil roko svojo, kjerkoli mi je je trebalo, ne pričakovaje zato kacih uslug. Nepozabno ostane mi vspominu njegovo neprisiljeno občevanje, nepozabna njegova odkritosrčna prijaznost.

Želel sem si ogledati šolsko palačo. G. župnik poda mi dva ključa, od teh jednega velicega, da sem se bal, da mi izroča ključ ne-beškega kraljestva. Stopil sem k šoli in k vežinim vratom. Počasi — — sè svetostjo vtikal sem ključ v ključavnico, premišljeno odpiral sem vrata v muzin hram. Zdaj stal sem v veži in zrl sem prvič v učilno sobo, ki je stala na desno odprta pred menoj.

Stopil sem vanjo. Stal sem sredi sobe, resno zamišljen, s klobukom v roci. Svetišče zdela se je i meni priprosta vaška učilnica! — — Tu notri toraj zbirala se bode deca krog mene, tu notri zrl bodo sè strahom, pa tudi z nedolžno zaupnostjo ljubčeki skrbnih mater v me, tu notri odpirala se mi bode krasna knjiga čiste otroške duše! — — Bog zna! — bodem li znal čitati v njej, mi ne ostane li njena vsebina temna — — neumevna? — — Pa — — vsaj listi te knjige so pisani sicer tajnostno, toda z jasnimi, blestečimi črtami, katere ume vsak, kdor podarja mladini vse svoje srce! Da mi bode to mogoče — — — v to mi pomози Bog!

Sedaj pa še v moje stanovanje. Bilo je varno zaklenjeno, kot da bi obsežalo mnogo drazega inventarja. Kolika previdnost! Odklenem in stopim notri. Obsežalo je dve prijazni, a majhni sobici, v skupnej obsežnosti okoli 30 m².

Majhni sta majhni, te dve sobici, toda kaj bodeš pa postavil notri, Francelj? Gosli že imaš, a te imajo vse poletje prostora na peči, pa celo po zimi jim menda gori ne bode prevroče. Ali bi ti ne trebalo takoj jedne postelje, če tudi ozke, saj ženil se še ne bodeš? Potlej

bi bilo pa tudi prav, da imaš mizo in vsaj dva stola, na katera posadiš sebe in gosta, ki morda kdaj zaide k tebi! In — — ali bi ne imela morebiti še jedna omara prostora v sobi? Morda bi se celo umivalnik prilegal kakej steni? Celo zrcalo bi ne bilo odveč, in pa nekaj božjih podob delalo bi sobici vabljujejši in ljudje bi vsaj videli, da si kristijan! Pa zunaj je gotovo tudi še kuhinja! Čemu li še ta potrata? Koliko skledic, lončkov, žlic in nožev, celo vilic — — — bode trebalo tamkaj! Tu pa stojiš sredi sobe prazen pa sam — — — le peč te molče gleda v tvojem siromaštvu! Oj, Francelj, to stanovanje je mnogo, mnogo preobširno za te!“

Streslo me je po udih, zavrtelo se mi je v glavi in venkaj, venkaj sem hitel — — — na zlato solnce, ki obseva bogatina in reveža — — —

Da, da! Trebalo bi vsakemu učitelju začetniku dobre, izdatne podpore poleg druge polne plače, da mu pogum ne upade prvi dan njegovega učiteljevanja! Vsaj — — — koliko pa je učiteljev, ki so sinovi premožnih hiš? Golih rok prihaja slednji v gorsko zakotje, a tudi tam mu je treba postelje, v katero se vlega utrujen in zmučen k počitku, tudi tamkaj mora imeti stol na kateri seda, tudi tamkaj si mora s čim — če tudi z borno hrano! — zalagati želodec, tudi tamkaj ne bode napačno, da ima vsaj na pol gospodski prirojeno suknjo!

Kako modro skrbi svet za učitelja, osobito še za začetnika! Da se bode pridno držal svojega posla, da se bode z veseljem učil, da ne zaostane v izobrazbi, podaje mu nagrado 360 gl. — — in v dveh letih že lahko avanzira za celih 90 gl. — — če bode znal pri drugej skušnji živo opisovati, kako je Hanibal čez Alpe lazil, drugače seveda ne!

Mi, ki smo uživali kot provizorični učitelji še polno plačo 3. ali 4. plačilne vrste, smo se trudoma preskrbeli z najpotrebnejšim pohištvom ter smo se siloma otresli dolgov — — — sedaj naj pa začetnik ob prejemkih 360 gl. ne obupa, naj vzgledno deluje v šoli in naj se pridno uči! Pa že mora tako biti, vsaj pravi pregovor: *plenus venter non studet libenter* — — — in to je bilo gotovo navodilo za „zboljšanje“ učiteljskih plač. Pa skrb je bila brezpotrebna, kajti „*plenus*“ bi še ne bil, ako bi dodali 360 gl. tudi še jeden stotak.

Svet neče videti te slike, ki je pa le premnogokrat kriva, da marsikateremu začetniku mrače težke skrbi duha njegovega, da mu slednjič iste polnijo dušo mesto z veseljem pa — — — z gnjevom do svetega učiteljskega poklica! Kakor hitro pa kateri obnemaguje, tedaj pa kaže toliko prstov na malomarnega, brezbriznega učitelja, dviga se toliko desnic, da kamená — — — — ubozega trpina — — —

Predstaviti se mi je bilo predsedniku kr. š. sveta. „Vržem“ se v najboljšo obleko (ker druge imel nisem) pa se odpravim. Stopim v priprosto kmečko hišo, v katerej se je vrtelo troje otrok. Zakričali so,

in kot bi mignil, sedeli so v zapečku, odkoder so me zvedavo pogledovali. Vpraševal sem po očetu, a videl sem le stikanje glav, slišal le šepetanje: „Nov šumošter, nov šumošter!“ — in pridrževanega, vesellega kihanja ni hotelo biti konca ne kraja.

Obrnem se venkaj in v veži srečam moža, kateremu se je videlo, da je tukajšnji gospodar, torej tudi predsednik kr. š. sveta, radi tega mu urno raztolmačim, da sem novi učitelj ter sem ga prišel pozdravit.

On vzame pipo iz ust, krepko pljune pred me, da sem se nekam plašen odmeknil, obriše desnico ob hlače, poda mi jo zaupljivo in pravi: „Nu nu — — prav, da ste prišli; kaku se vam kaj dopade?“ „Bo že, bo že, kraj je jako lep“, odgovorim mu. „Le počakajte, k se vi nas navadte, pa mi vas, še ad nas ne bote tej! it!“

Ko mi je dal še resnih opominov, kako naj šolske otroke pretepam, lasam in uhljam ter sva se še domenila o pričetku šolskega leta, poklonil sem se in se vrnil v župnišče, kjer sem imel po prijaznej ponudbi g. župnika za začetek hrano in stanovanje.

Bila je prva nedelja, toraj — — moje predstavljenje celej fari. Stopal sem v ta namen od šolskega poslopja — če tudi nisem imel ondi ničesar opraviti — da se podam v cerkev. Ob obeh straneh pota stali so otroci in možakarji, nekoliko proč pa tudi žene in dekleta. Stopal sem po sredi med Slemenci, oko pa mi je le površno hitelo po njihovih obrazih, pričakovaje pozdrava.

„Kaj bo nek ta suha marzleca!“ oglasi se prvi. „Trejska, al je ničestu!“ hiti drugi. „Oh al je šibku!“ šepetale so dekleta — drugzega pozdrava nisem slišal. Takih dovtipov, ki so se tikali mojega „že tedaj gospodskega“ obraza in postave, in ki so mi gonili kri v glavo, bil bi slišal še več, da sem počasneje stopal. Povesil pa sem glavo ter jo pobrisal, kar se da naglo mimo njih v cerkev pa k organistu na kor, kjer sem bil varen vsaj glasnih opomb.

Bilo je drugzega dne. Otroci zbrali so se k srečnemu začetku v cerkev — — — in na to pa v šolsko sobo. Prvikrat zrl sem jim v oči in oni meni v lice, pa spominjam se le podobe „vernih duš na pratiki“. Ta utis ostal mi je neizbrisen, a kaj sem počel ž njimi, kaj jim govoril, to mi je tabula rasa — in menda je tudi bolje tako. To je bil začetek mojega učiteljevanja.

Pripomnim naj le še, da sem preživel na prijaznih Slemenih dvoje, zares prijetnih let. „Ko sem se navadil jaz njih“ — mirnih, treznih, delavnih in dovtipnih Slemencev, — „in oni mene“, razumeli smo se izvrstno in ostali so oni meni v prav dobrem spominu, in upam, da jaz njim jednako.

Fran Črnagoj.

Vojna iz l. 1894.

„Nikakor nikar ni bil to vihar

Bil divji je boj,

Ni hrastov podr! »le hrošče vse« strl

Vihar je nocej.“ Zloraba Gregorčiča.

Bilo je v pričetku l. 1894. Zima položila je svoje delovanje na jesenski čas ter je pobelila sè snegom plan in dol še pred Vsemi Svetimi, pa je pospravila svoje perilo že okoli novega leta in prizanesla nam je z nadaljnim snežnim obsipanjem popolnoma. Stari ljudje pa — in ti kaj vedo! — ti pa so dejali, da to kar tako brez nič nikakor ne more biti „Vojska bo, vojska!“ rekali so in zmajevali resno z glavami, kot bi ob jednom odkimavali, da to nikakor ni mogoče v naših časih.

Pa res se je moralo nekaj pripravljati in kuhati, kajti po uradnicah je kar vse vrelo in pisalo se je brezštevilno odredb in ukazov, polnilo se je na stotine pól z najstrožjimi paragrafi, okrajni sluge pa so nedeljo za nedeljo ustavljali pred cerkvijo vse občane ter so jim sè sodnim glasom pripovedovali, da se jim s cesarskih postav „na znaje daje“, da se ima vse, kar leze in gre, podati v boj proti najpožrešnišemu sovražniku kmetijstva — — — proti kebru! Tekali so od županov do občinskih odbornikov, pa od teh zopet do županov, naročevaje jim in zabičevaje, naj ne gledajo ni na desno ni na levo, temveč naj po cesarskih postavah kaznujejo vsacega, ki bi se hotel boju neopravičeno odtegniti.

To je bilo zborovanj — to pretresovanj v občinskih zbornicah, in ruvali in lasali so se čestitljivi srenjski očetje, naj bi se li vstavil jeden ali naj bi se vstavila dva goldinarja v vojni bugdet!

Da, pripravljal se je boj, boj ljutejši kot se je kedaj bil s kletim Turkom. Trebalo se je upreti brezbrojnemu sovražniku, trebalo je pobiti — — milijarde rujavega hrošča! Napovedal se mu je boj na življenje in smrt!

Vojna je bila torej napovedana, vojni načrti izdelani, manjkalo je le še vestnih vojskovodij, ki bi imeli potrebnih poveljniških zmožnostij, pa tudi potrebnega časa. Tu pa je rešil učitelj ves svet iz zadrege: videli so ga — — vaškega učitelja, kako je držal križema roke in poznali so ga pa tudi, da se bode na migljaj sè svetim ognjem postavil armadi na čelo!

In potoval je dekret za dekretom tja v zadnje gorsko selo do slednjega učitelja, imenovavši ga najvišjim poveljnikom vse vojne, ukazovaje mu ob enem, do katerega dne naj polovi in pobije zadnjega kebra, katerega dne naj uljudno poroča: „Rešen je svet stisk in nadlog!“

Učitelj pa je hitel zabeleževati vojne ukaze, napravljaj si je podrobne vojne načrte in smehljal se je zadovoljno — — — saj imel je zopet delo, in delo ohranja telo in dušo veselo.

Urno je minil sveti postni čas med resnim premišljevanjem in pripravljanjem za boj, vsaj ko bukev ozeleni, pa se bode zaplesalo. Radi tega so se v šoli rujavemu hrošču mikroskopično preglodovale jetra in obisti in so se ob enem navduševali učenci, da že v nekaj dneh pokažejo, bodejo li kedaj čvrsti junaki ali ne!

Dné 17. mal. travna pa je počilo. „Sem ga že vidu, sem ga že vidu!“ klical mi je deček nasproti, ko je komaj prestopil prag šolske sobe. „Kóga si videl?“ „Kebra“. „Res si ga že videl? Kje pa je bil?“ „Tam na Komovčkovej bukli, na glistji je sedu, pa prav per gmah je sedu“, pripovedoval mi je ves prestrašen. „Zakaj ga pa nisi seboj prinesel?“ „Ja, k sem se ga bav“. To je bil junak! Smejal sem se mu jaz in smejali so se mu vsi njegovi tovariši.

Vzel sem na-to iz omare popisano polo papirja (katero, — to je bilo vse jedno!), stopil sem na vzvišeni prostor k tabli, dvignil glavo in napravil najslovesnejši obraz pa dejal učencem:

„Ljubi otroci! Prišel je torej tisti dan. Slišali ste vsi, da je Roganov Francek že danes videl kebra, ki je mirno sedel na Komovčkovej bukvi. Sedel je danes še sam, jutri jih bode že več, čez nekaj dnij pa jih bode mnogo, mnogo. Sedaj pa dobro pazite! Ker stoji tukaj-le na tem papirji zapisano, da moramo vse kebre poloviti in se sveta pospraviti, zato poslušajte, kaj vam pravim: Vsak mi mora prinesiti semkaj v šolo najmanj 1 l kebrov, živih ali mrtvih, drugače bode po šolskih postavah kaznovan! — Vsak pa, ki bode prinesel več kebrov, dobil bode za vsaka 2 l, za 1 kr. vrednostij, in sicer: pero, peresnik, svinčnik itd. Čem več kebrov, tem več blaga. Torej otroci, z lepa vam naročam in nobenega ne silim, toda če kebrov ne bo — — — vas pa vse pozaprem!“

Uspeh teh diktatoričnih besedij bil je odločen! Prvi trenutek molka, takoj pa kihanje, šepetanje, prigovarjanje in prikimavanje, le deklice so bile nekam kislih obrazov.

„Bodete torej prinesli kebrov?“ „Bomo, bomo — — jest jih že bom, jest tud — — jest tud!“ In junaškega navdušenja in vojnega hrušča bi ne bilo konca, da nisem napravil z odločno besedo zopet miru.

Sedaj sem jim pa pojasnjeval vse vojne podrobnosti, razgrinjal vse strateške tajnosti ter zabičeval jim, naj se kar najpogumniše podado v boj!

Od tega dné dalje pa se je bila bitva ob vsakem časi in ob vsakem vremenu, vršilo se je divje vrvenje na življenje in smrt pod slednjim drevesom in pri sleharnem grmu. Posamezne slike tega vojevanja vam podajem v nastopnih vrsticah.

Dolga vrsta otrok se bliža šoli. Poleg neizogibne torbe nosijo vsi še lonce in lončke, vrče in črbe in drugo glinasto posodo vseh oblik in vrst, lica jim pa žare, kot da jih je ravnokar Miklavž obdaril.

„No, kaj ste jih dobili kaj?“ „O ja, o ja, jest jih imam največ — — — jest jih imam tud največ — — — jest tud — — — jest tud!“ — „Že prav, bode te pa vsi največ plačila za nje dobili. Kakšni pa so? — — — živi ali mrtvi?“ „Moj so živi — — moj pa mrtli — — moj tud mrtli!“

Tako ti hite, vrte se in drenjanjo okoli tebe ter ti mole svoje posode pred nos, kakor da obsezajo iste najslastnejšo jed. Napraviš red in pelješ mlade vojevnike tja v zadnji kot vrta pred kompostno gnojišče, ki ima biti tudi pokojišče v boji palih kebrov.

Ustaviš se in takoj obstane tudi vsa vrsta hrabrih bosopetnikov. Vzamež knjižico in svinčnik, da zabeležiš ime slednjega junaka ter začrtaš in ohraniš tako zgodovini slavnega njegova dela. Treba je v ta namen samo prevdarjati, morebiti celo meriti, koliko drži slednja posoda, da vidiš, če se strinja faktična mera z isto, ki so ti jo povedali mladi junaki. Pa vse je prav in pošteno, vse obile mere, treba je le še pospraviti kebre. Mrtvi se lahko precej zagrebejo, in zato vzameš lopato v roko, odmečeš nekaj mešanca, v napravljeno jamo pa strešajo otroci dragoceno svoje blago. Na to pride nekaj prsti, pa zopet plast kebrov, zopet prst itd. dokler ne bode zagreben poslednji hrost in ne zavlada zopet nebeški mir po tem božjem svetu!

Drugi otroci pa so prinesli živih hroščev, katere je treba spraviti v posebne rezervne posode, kjer naj čakajo gotove smrti.

„Žena brž pristavi kropov, brž — — pa več jih pristavi, posod s kebre je mnogo!“ — V kuhinji pa se prične podvojeno življenje in pristavljajo se največji lonci, pod katerimi se kuri, da kar vse žehti! Goreti mora brez prenehljaja, kakor v apnenci. Dekla pa nosi krop za kropom na kebre, pari in pari, v lončenih posodah pa še vse miga in giblje, in treba je zopet in zopet pariti!

Parjenje zahteva preveč kurjave in opravila, ali bi ne bilo mogoče kebrov pokončevati tudi z žveplanim soparom kakor čebele? — Brzjavíš urno po žvepla, finega — rumenega, topiš ga in žvepljaš popirnate kose, katere zažigaš v posodah in posode dobro pokriješ in s cunjami obviješ, da bi bil uspeh popolnejši. Sapo ti že jemlje žvepleni

dioksid in kašelj te beza, kot da si nadušljiv — — — gotovo so tudi kebre že pozaspali. In res, le pozaspali so — — — ko privzdigneš pokrov, je vse mirno, toda ko jih stresaš na gnojišče, pa že vsi beže na vse strani, kot bi šlo za stavo.

Nič ni z žveplanjem, treba jih bode zopet pariti!

Zopet se bližajo otroci. „No, kaj pa imaš ti, Francka, v tej ličnej škatljici?“ vprašaš bližajočo se deklico, ki ti se smehljanjem gleda v obraz v zavesti, da ti donša nekaj posebnega. „Kebre sem pernesva“, odgovori vesela in ti pomoli škatljico, katera je v minolih časih obsezala najbrže lekarske praške.

„I — koliko jih je pa v tej malej škatljici?“ vprašaš jo. „Deset“, odgovori ti pomenljivo. „Kaj jih je šlo toliko notri?“ „Sej sem jih kar zbasava!“ zasmeje se ti vsa srečna. — Nočeš jej kaliti nedolžnega veselja, pa strešeš kebre v reservoar.

„Pa ti, Micka, si prinesla mleka ali kaj?“ „O ne, kebre“, odgovori ti in izvija iz rute litersko steklenico, polno živih kebrov. Notri jih je bilo lahko djati, ali venkaj — — venkaj! Treba je bilo vsacega posebej izbežati, predno je bila steklenica prazna.

Tam pa hiti deček z vozičkom proti šoli, kar se da naglo. Pred teboj se upehan ustavi, pa hiti, ne da bi te pozdravil: „Oh brž, brž — — ves žakelj so mi že snedli!“ — in pri tem že vleče raz voziček vrečo, ki je imela brezštevilno luknjic, iz katerih so se prerivali in odletavali črnoglavi kebre v prosti zrak. Menim pa, da je bilo dečku mnogo več za kebre nego za vrečo.

„Kaj pa nosi Potokarjev Janezek iz Vranšice?“ Na upognjenem hrbtišči mu tiči majhen, a zanj dovolj velik koš, ki mu je na skoraj uro dolgem potu gotovo precej preglavice delal. Kebre nosi, poln koš kebrov! Pa še „mrtli so mrtli!“ To je tudi še kaj vredno. Obema je obraz veder: Janezku in učitelju!

Uni pa nosi bisago, ki mu opleta s polnima koncema spredaj in zadaj po nogah, da mu ovira vsak korak. Vender je tudi njemu obličje jasno, vsaj ve, da za 8 l kebrov, bo že nekaj plačila.

Zopet ta deklica pa skrbno tišči pokrivačo na lonec in mi vesela pripoveduje, da je tudi prinesla kebrov, pa da naj pazim, da mi jih kaj ne uide, ker njej jih je že nekaj sfrčalo. Odkrijem lonec in notri je lazilo prav živo še pest kebrov — — — vsi drugi pa so bili srečno ušli skozi luknjico, katero je nesrečni pisker imel. Veseli deklčin obraz pa se je mahoma spremenil in ustnice so se nabirale v jok, dokler je nisem potolažil, da jej plačam kebre, kot da jih je prinesla poln lonec.

Tu pa je prišla deklica, ki ni več učenka, ter prinesla kake 2 l kebrov. „Kaj pa češ za nje?“ „Ja — koker jih družim pvačujete, za vsacga kebra n krajcar“. „Kdo pa ti je dejal, da jih po krajcarji plačujem?“ „Adamovčev voča“. „Vidiš, ljuba moja, to bi bilo vender neko-

liko predrago, ker po tej ceni bi jaz sam rad kebre prodajal; pa če hočeš krajecar za-nje, ti ga dam, če ne jih pa seboj vzemi“. „No — — bom pa raj krajecar vzeva“ — — in kupčija je bila sklenjena, v srci pa je bila deklica gotovo trdno prepričana, da bodem imel jaz najmanj stokraten dobiček pri njih.

Kaj li Brnikov Joža vozi? Tako zadovoljno peha majhno samokolnico pred seboj, oči pa — — že po rojstvu velike! — — ima kar izbuljene, in od samega veselja pozabil je usta zapreti, da se mu sline po bradi cede. Zares — — pripeljal je polno „šajtrgo mrtlih kebrov!“

Pri kosilu sem bil. Nekdo potrka in skozi duri se prikaže dečkov obraz. „Kebre sem pernesu“ bil je pomenljivi pozdrav, ki me je opominjal na mojo dolžnost. „Saj res, juha je vroča in lahko počaka, pa dajva kebre prej pospravit“, in šel sem venkaj, za menoj pa se je vsipala množica besedij nevoljne mi „boljše polovice“.

Necega dne stopal sem po samotnej gozdnej stezi, ko zaslišim v obližji vrisk in smeh, krik in vik, kot da je pravcati boj. Kaj li more biti? Stopim bližje in ko stopim na parobek, zagledam nekaj korakov proč tolpo otrok, ki so se vrteli pod bližnjim hrastovjem. Bili so otroci od malih pleničnikov, kateri so komaj zamogli sami sedeti v nizkeji travi in so ožemali vsak svojo obligatno culico — — pa do njihovih malo odraslih pestunj in do fantičev, ki so ravnokar šoli odrasli pa zato niso smeli več bosí med druge otročaje.

Stopim za grm, da bi jih mogel skrivaj opazovati. — Glej, kako porivajo štirje mali hrustje tovariša svojega na hrast, kako se upirajo in stokajo, kako mu pomagajo z besedo in djanjem. Drugi pa jih obstopajo v polkrogu, držeč v rokah lonce, vrče, palice, celo metlo in smetišnico vidiš — — sploh vse kar se da količkaj ročno rabiti. Pri tem pa jim ne gane oko od plezalca in potiskačev, in obsipljejo jih z nasveti, kakor: „France, fejest se prim — — Jaka porin — — e — sej ne znaš, čaj bom jest!“ — — nekateri pa celo s palicami pomagajo, da bi bil plezalec prej gori.

Sedaj pa je na drevesu. Oprezno se poprijemlje ob veji, da je slednjič na ugodnem mestu, med tem ko vojna četa že kar koprne po naskoku! — Sedaj privzdigne nogo pa — — „Ja, če jih bo dav res vsak men en periše?“ zagotovi si še prej nagrado. „Res, res, France — — le nagu potres!“ vrišči mu vse kvišku. Sedaj — — jeden sunek z nogo — — in rujavi kebre se vsujejo na tla, kot zreli orehi ob vetru; otročja armada pa se kriče zadrvi na-nje, peha se, suje in valja po tleh, da ni moči ločiti več posameznikov — — — to je le še jedna sama živa kupica! To je bilo hrušča, ko so se drli na vsa usta celo mali kričači tamkaj v travi!

„Čajte, zlomka, sej vam ne bom nič več potresu, k se tko valate, da bote vse kebre pomečkal, v šolo pa ne bomo mel kej nest!“ kričal je tudi oni z drevesa in bal sem se že, da skoči kar z drevesa med-nje. In res — — — kebri na tleh podajali so strašen prizor, ko jih je največ izmed njih kazalo drob in čreva! — Otroci pa so sklenili ravnati bolj pametno, in pričelo se je z novega tresti pa z novega hlastno pobirati!

Nekoliko proč pa je prišel odrasel deček boj na svojo roko: dolgo prekljo suče v rokah pa zbija nenavadni plod s košatih vej. Ko se pa vsuje nekoliko hroščev k tlom, takoj priskoči nekaj pomagačev, da mu družuje pri pobiranji. V hipu se prizor spremeni: deček — ne bodi len! — pa udriha s prekljo po hrbtiščih teh nevlajenih gostov. Dokazal jim je prav temeljito, da so ravnali nekrščansko, in vrnilo so se na svoje torišče, celo brez da bi mu bili kaj jezicali nazaj.

Uni pa je prevrnil že skoraj poln lonec kebrov, da se je vsulo živo blago na vse kraje. Takoj seza desetero rok, da lovi ubežnike, toda ne devlje jih nihče nazaj v prvotni lonec, ampak vsak polni ž njimi svojo posodo. Lastnik kebrov pa — — — ko vidi svoje zdesetkovano blago — — — nakremži se tako kislo in zaječi tako milo: „Oh, zdej jih nimam pa nič! — da bi se človeku v srce smilil. Tovariši se mu pa poredno smejo in le mal deček pravi mu sočutno: „Čaj — ti jih bom pa jest dav eno pest!“ — Takoj je bolje, pogum se mu oživi in s podvojeno pridnostjo hiti pobirat rujave hrošče in — — — lonec bode tudi še poln.

Otreseni so hrastje, pobran in poteptan sovražnik našega polja. Otročja četa se napravlja proti domu. Vrejuje le še svoja orodja in pregleduje bogati svoj plen v posodah.

„U-jej, Tonček kolk jih maš ti?“ „Ja ja, sej sem pa hitu, de je vse z mene tekvu, pa b' biv še ti!“ „Sej sem, pa kjer sem tov jest kebra pobrat, pa ga je že drug zagrabu.“

„Oh jej ja — — Štebenov Francek jih skoraj nič nima!“ „Ja, sej sem jih imov, pa tri m' je on gav Miha uzev, ta drug so m' pa ušli!“ „Vsacega b' biv na cvirn pervezov, pa b' ti ne bli ušli.“ „Bom pa drug bart cvirn seboj uzev.“ Seveda je imel ta Francek še preklane hlačice.

Taka in jednaka so bila filozofiranja, da se je slednjič vsa armada spravila na noge in šli so urno proti domu, le srajčnjeki so kriče zaostajali.

Druzega dne pa je cerkvena ura opominjevala, da bi bila mladina imela biti že pred četrto ure zbrana v šolske izbi, a vse še obstopa gomilo v vrtnem kotu, kjer se poje zadnja pesem hrošču. Gomila pa

raste in raste, iz nje pa se širi na vse štiri vetrove kužen smrad, da čutimo nehote s pesnikom:

„O groza! duh strašan, mrtvaški duh

Hlapi iz „groba hroščjega;“ — gorje!“

Da, zares neznosen smrad! Celo najpobožniše cerkvene obiskovalke se niso mogle zdrževati opomb, in некоč slišal sem besede: „Kaj le tako smrdi v tem-le farovži!“ „Čenča, vsaj ne smrdi v farovži, ampak kebri v šolskem vrtu!“ — Pomota bila je odpustljiva, ker grobišče bilo je bližje župnišču kakor pa šoli.

Da grozen smrad se je širil tedaj po deželi — — tak smrad, da so morali tam nekje za gorami za trenutek šolo zapreti, ker so se bali, da se jim okužijo otroci in učitelji!

Minil je vihar, polegel je boj — — — se sveta pa je izginil poslednji vitez — — — nekdanj tako obilnega hroščjega rodu! — Zastonj ga iščete danes ali jutri — — — le v muzeji ga lahko občudujete kot — — pražival!

Da! vse kebre smo polovili pa pobili — — pa koliko bi jih še bili, ko bi ne bilo raznih premirij, kakor so nedelje, prazniki in druge pobožne vaje.

Učeni matematiki pa so si belili glave, kako bi z logaritmi izračunali, koliko je število palih kebrov, a do natančnega rezultata niso prišli in le približno sodijo, da bi se mogla napraviti iz hroščjih trupel vrv do lune in še dlje, da bi se mogla Ljubljana tlakati s kebre — — — in kar je še več enakih projektov.

Bolj prozajični pa — in med temi sem tudi jaz! — pa smo na prste preštevali, koliko kolerabe in solate bomo več pridelali, kadar pognojimo istim z razkrojenimi kebre — — — in to bode vredno tudi srebrnih kebrov!

Dne 20. junija pa so potovala do višjih oblastev brezkončna poročila, katerih zaključek je navadno bil: „Vse je pobito, vse premagano — — pričakujemo le še odlikovanj in svetinj!“

Slišal sem, da so ista poročila zbrana v velikanski omari, katerej je napis: „Res kebrorum.“

Mir je zavladal zopet po zemlji, potihnil je vojske hrup! V zapečkih pa se pripovedujejo še hrabri in slavni čini iz minolih časov, oživlja se v mladih glavicah spomin na hrupne dni — — — vojna iz leta 1894. ostala bode nepozabna v otroškeji zgodovini.

Šola in dom.

(Odlomki.)

I.

Lansko leto sem govoril na tem častnem mestu o šoli in svetu. Pokazal sem po svojih močeh, da sta oba združena takó, kakor človekove roke, kadar pošilja k Bogu srčno svojo molitev. In kakor vzdržuje ta v mnogih hipih, kadar skušajo življenski viharji dvigniti strast nad razum, v duši tisto ravnotežje, katero obdrži človeka v mejah človeškega življenja, takó stavi spojitve šole s svetom in sveta s šolo pravi kitajski zid ob delovanji človeštva sploh. Ko bi ne bilo tega pravega in glavnega temelja, na katerem stoji človeška družba, tedaj bi se vrnil tisti časi, ko se je uklepal človeški rod v sužnost svojih strastij. Kar je solnce zemlji, to je šola svetu. Iz prvega izvira moč, rast in življenje prirodi, iz druge taisto človeku in njegemu rodu. Ne smemo misliti, da je govor tu le o ljudski šoli. Od nje ne moremo zahtevati, da kuje pravila in postave, ukaze in odredbe, pota in meje, kar vse je združeno v debelo knjigo, na katere prvi strani se bere, da je jarem, ki pade človeku na vrat, kadar se uvrsti med državljane tega ali onega vladarstva. Ona dela rahlo, na tihem. Beseda je v nji prvi gospod. In ta drži s svojo železno roko v svoji oblasti mlada srea, katera se zgodaj navadijo pokorščine in izpolnjevanja volje drugih, ker se morajo navaditi. Dostikrat se pripeti temu ali onemu ljudskemu učitelju, da mu prileti na uho vprašanje radovednega učenca o tem ali onem. Znal bi rad, zakaj se mora vse tako goditi in zakaj mora vse takó biti, kakor se v šoli govori? — Na vrtu je posadil cvetico. Ponoči prihrumi vihar in konča tisto nedolžno rastlino! In njegova veselje je ž njo končano! — V šoli je čul, da se sme vsakdo nedolžno veseliti. Ali se ni tudi on? — Zakaj je sedaj takó kaznovan, ako ni te žalostne kazni zaslužil? — Odgovori mu, če moreš! Tolažil ga bodeš in veselil se na tihem, da imaš takó zaupnega učenca, dejal mu boš tudi, da vihar ne ve, kaj dela. — Razumno dete se pa bode morda spomnilo te ali one pravljice o vetru ali kaki drugi neživi stvari in dejalo bode: Zakaj je pa takrat vedel, kaj dela? In govoriti moraš spet, kakor veš, smeš in moreš, da ga prepričaš o krivici njegove sodbe, da ukloniš misel in voljo njegovo svoji besedi! — In takih primerov je več kot dovolj.

Iz otroka se oglašá prosta sodba, ki se je od nekdaj že zatírala v človeku, a se do danes ni do cela zatrla. In brž je treba na delo, da se uničíjo kalí, ki bi pozneje v moži ali ženi bujno zagnale svojo rast, da bi se vzbudila v njem uničujoča želja, želja po krvi, maščevanji, smrti, katera zadeni onega, ki hoče držati njega človeka v brzdi in ga z ostrogo gnati po poti, kateri ni po njega mislih in ki donaša le nekaterim korist, če ne njemu samemu.

Človek, katerega useka gad, reši se, ako si popolnoma izreže in izpere rano. Ako tega ne storí, stopi mu bodisi tudi le trohica strupa v kri, ki ga lahko do smrti ostrupi. In tako je v našem slučaju. Vemo, da ljudska šola storí, kolikor največ more, da pošílja med svet pošteno, nepokvarjeno mladino. A kakor se bolniku vrne bolezen, ako se, ko zapustí posteljo, skrbno ne čuva, takó se vrne človeku tisto prirojeno slabo nagnenje, in kakor ogenj zanešen v slamnati strehi vihrá in lomasti po svetu. A sedaj pridejo drugi učeniki! Tudi ti so hodili v šolo: spoznavali so sami sebe, slabosti človeške prirode, svet, kakoršen je pod mikroskopom — in takó je nastala tista knjiga, ki zaprè vsakemu sapo, kdor pregloboko sope v okuženem zraku svoje prostosti!

Dà, šola, kateri ni odmerjena le šest ali osemletna dôba, ampak dôba sto in stoletij, rodila je trezne glave, ki so — rekli bi — puščale tudi treznim potomcem svoj razum kot bogato dedščino, s katero so polagoma postavili dom uravnane človeške družine. Razume se, da ni še danes vse takó, kakor bode čez toliko in toliko let, kakor ni bilo n. pr. takrat takó kot je danes, ko je še Martin Krpan nosil slavo slovenskega kmeta pred obličje cesarja Janeza.

Življenska šola je težka, to vé in verjame vsak. V nji se ne uči iz knjig: treba je ostrega očesa, ki zašegeče človeka globoko v srci, ako vrže vanje svoj pogled. Modrijana nam pošlji Bog, kateri bode učaral v táko oko tudi silo, da bode vrgla iz srca — ali bolje — iz sre vse, kar se ne upa na dan, kar potuhnjega životari v zlati posodi blagih človeških čustev, katera je izgnalo iz nje kakor tisti nehvaležni jež mamko lisico iz gorke lukne.

In takrat se bode odprl božjemu solncu nov svet! In gotovo bi zaprlo od srami svoje plemeneče oko, da bi v hipu zavladala po zemlji večna noč in da bi v nji zamrla na vekov veke prikrita srca, ki so izvor največje človeške bede! — O, ko bi bil tudi v tem slučaju resničen rek: Wider den Tod ist kein Kraut gewachsen! Taka smrt bi bila vir novemu življenju!

II.

Krenil sem jo že nekoliko v stran. Toda nič ne dé! Vzemimo slučaj: Nekdo mora stopiti pred tega ali onega gospoda, ki stoji visoko nad njim. Hoče ga prositi kake podpore, milosti ali česa drugega. In treba je zbrati svoje misli in svoje besede v pravi red.

Dáši je vse to že prej storil, vender sedaj, ko mu je nastopiti pot, ne vé prav dobro, kakó in kaj! Od svojega stanovanja do stanovanja tistega gospoda ima četrť ure normalne hoje, v tem slučaji morda pet minut več, če se mu kolena kaj šibé. Ali kaj stori naš moderni prosjak? Namesto da bi krenil naravnost, ubere jo po najdaljših ovinkih in ko pride pred vrata, še postojí in iz nova premisli in prevdari od konca do kraja! Potlej šele s polno vrečo pred skopega kupca!

S to zares idilično, v naših časih čestokrat se ponavljajočo dogodbico naj bodo opravičene uvodne moje besede.

Denašnji svoj spisek sem krstil na ime „Šola in dom“. Bolje bi bilo, da mu rečem „Nezrelo sadje.“ Zakaj? — Kdor pozna dom (katerega sam nimam) iz lastne izkušnje toliko, kolikor razkošno življenje v svetlih dvorinah, kamor je morda kdaj skrivaj obrnil svoj strmeči pogled in kdor pozna šolo toliko, kolikor pivec moč novega vina, katerega je šele samó jedno čašo popil, ta ne more o teh prevažnih napravah govoriti nič več in nič menj, kakor o Niagari oni, komur še ni brizgnila nje na milijone kapelj razbita voda v prevzeto lice! Glejte, mi nismo bili tamkaj in vender vemo, kakó je onstran velike luže! Kar ne stori knjiga, spis, popis in slika, to napravi naša domišljija, ki je časih močnejša, kakor človekova volja in njegov razum.

Torej, gospá domišljija, ti imaš besede! Govôri!

Ako si gospá, kakor sem te brez vsakega drugega atributa nazval, moraš imeti tudi moža, seveda, če nisi vdova. Ne! Moža imaš, četudi je srednjega spola — srce. Mnogi ljudje, kakor vemo, nimajo srca, in pri tistih ubožica samevaš, kakor Prešérnova „Zarujavela devica“, še drugi pa nimajo niti tebe! In glej, taki ljudje so dostikrat (če ne vedno) najzadovoljnejši. Pravijo celó, da so srečni, ker v miru in nebriznosti skrbé za svoje telesce, katero se ob dobrotah skrbnega svojega očeta kmalu razcvetè v precèj mogočno rožo, ki diši po samoljubji in največji prozi, kakor večina tistih, katere je rodil razsvetljeni, na najvišji stopinji stoječi devetnajsti vek!

In najtrdovratnejši moj tovariš, o katerem mislim, da ne seda v naročje takemu življenju, kateri nosi v sebi srce in poleg čustva nekoliko treznega mišljenja, mora absolutno reči: O, moderna sužnost, kakó si ti nečloveška! —

Toda pustimo to sužnost in pravdo o absolutnem primorANJI in denimo na rešeto naš naslov, da pridemo naprej in hitreje do konca.

Bil je neprijazen zimski dan. Po Dunanjski cesti tam proti zgodovinskemu Trzinu so ropotali kraguljei pred tri saní upreženim konjem. Na tistih sanéh pa so sedeli sami znani ljudje našega stanú, po trije do štirje na jeden par konj. Dosti se baš niso menili ti vrli prijatelji zimske prirode za oni jednolični sneg ob poti in za Kamniško železnico, na kateri ni bilo ves čas videti žive človeške duše. V živih pogovorih

so dame gospodom in gospodje damam dopovedovali to in ono: morda o rokovnjačih, tatovih in roparjih, kakó so njega dni po teh krajih pozdravljali gospodo s cepi in nabrušenimi noži, morda o nedolžnem veselji te zimske vožnje, o vinu in pečenki, ki čaka rešenja pri Alešu. Resnično je, da vsega tega ne vemo. A nekaj sem si dobro zapomnil, ker tudi jaz sem bil med njimi, ki so šli gledat, kakó pada na kmetih sneg in kakó se je in pije zunaj Ljubljane. Sedel sem na zadnjem vozu, in samo ob sebi je umevno, da smo najprej opravljali tiste, ki so se vozili pred nami, potlej sebe in naposled tiste, ki so ostali v Ljubljanski megli in nje najbližji okolici. Beseda je dala besedo, in moj tovariš je dejal med drugim tudi takó-le: „Veste, gospica W. in Z. (to torej ni veljalo meni!) Kakó delim jaz ljudi?“ — „No, kakó!“ — „Čujte: ljudje so ali ljudje ali živali ali zverí!“ — Brrr, huda sodba, tovariš moj, mislil sem si ter si zapisal ta rek za ušesa, da ga ne zabim. In zabil ga nisem in danes ga bodem sam rabil. Oprosti mi pa, dragi tovariš, da se baham s tvojo modrostjo! Saj veš, da nečem biti junak basni „Sraka in pavovo perje!“

III.

Bog je položil sleharnemu človeku pri njega rojstvu isti neprecenljivi dar v prsteno ječo — dušo. Vzgajanje tega pravega in jedinega človekovega bitja je izročil človeku, pred vsem materi. Mati je, ki mora prva skrbeti, da ne okuži otroške duše, da jo okiti z vrlinami in čednostmi, da jo priveže náse in da ji učvrsti zlate nauke, katere sadi vanjo goreča nje ljubezen. Ta ljubezen pa izvira iz materinega čustva in mišljenja. Sama blaga, vzvišena v pojmu o človeškem življenji, bode skrbela, da ta blagost in vzvišenost postane polagoma otrokova last. Ni treba nikakega prigovarjanja, v nji deluje sree, ki bije za otrokovo blaginjo in v tej vzgoji jo navdušuje domišljivost, katera ji kaže ljubega sinka ali ljubljeno hčerko, spoštovano in cenjeno v poznih časih, ko bode živel sam ob sebi in blagoslavljal ljubeče v Bogu počivajoče materino srce! — Take misli razplamené v materi sleharni čut v veliko ljubezen. In ako ob nji skrbno ne čuje razum in strogost ter zadrževanje samega sebe, kakó lahko je mogoče, da zavlada v vsem materinem delovanji slepa ljubezen, katera je otroku kvarnejša, nego-li vzgoja brez najmanjšega znaka roditeljeve ljubezni!

Otrok pride v šolo. Govori se tam o domu. In glej! Celih sedem let je prebil doma, a nikdar ni znal, kaj je dom. Zdaj šele, ko bi rad poklical mater ali očeta, sestro ali brata, zdaj vidi, da je tamkaj lepo, tako lepo, da mora jokati, ker ne gleda ob sebi znanih obrazov, znanih sten, znanega povišstva. Tista hiša torej, kjer ni moral sedeti po cele ure na jednom in istem mestu, kjer je skakal, pel, igral se, tekal za materjo, zalagal svoj želodček s slastnimi za-

ložki — tista hiša je torej njega dom! O, da mora od tod! Bodisi! Tudi doma bi takó-le sedel, ves ljubi dan se ne bi niti ganil, storil bi vse, kar mu bi kdorkoli vedel, da bi bil le doma! Toda mlademu ubupancu se kmalu razvedri čelo in z odprtimi usti posluša resne vender toli prijetne besede učiteljeve! „Kdo li je, ki záte skrbi, otrok moj ljubi? Po ves dan se trudi, da te obleče, da ti pripravi kos dobrega kruha in še česa drugega, da ti more zvečer postlati mehko posteljco! Čuj, to je mati, oče! Tvoja roditelja sta, ki živita le záte, ki storita vse, da ti je lepo in dobro, da nisi lačen, raztrgan. In takrat stopi pred otrokovo oko ljubi materin in očetov obraz, in v tistem drobnem srčeci se vzbudi nekaj, čemur otrok ne vé imena, in morda prvi sklep začrta v dušo svojo sklep, da ne bode svoj živ dan z najmanjšo stvarco žalil starišev! Saj je čul: „Bog sam je ukazal, da ne žali očeta in matere, ker on bi te moral zató kaznovati!“

Take besede niso povod otrokovi ljubezni, ker bi ona potlej izvirala iz strahu pred kaznijo, bila bi torej sebična, kriva ljubezen. Ta ljubezen je — rekli bi — del otrokove duše, vsaj nekaka kal, ki leži v nji na videz mrtva. Treba je le sile, katera jo vzbudi — in ta sila je prvi pouk v ljudski šoli. Tista zapoved božja je najvišji dokaz, da je opravičeno otrokovo hrepenenje po materinem objetji in po tihem, blaženem očetovem domu! Ne zameri torej otroku nihče, ako si želi očeta, matere! —

In takó se zgodaj storí, da se prikuje srce na srce v pravi, plemeniti ljubezni! Dom druží z roditelji otroke a veriga, ki nerazrušno sklene te ude človeštva v svojo, posebno celoto, začnè se variti pod rôdnim slemenom, a dokuje se v prvih letih ljudskošolske dóbe! In take spona padajo nevedé in brez hrupa po človeštvu sploh in dasi nevidne, pletó današnji vzgoji in ljudski šoli dostojen venec zaslužene slave!

In tak dom! — On je košček raja, v katerem je domoval prvi naš oče, noč, ki mirna in tiha trosi v dušo blažene, osrečujoče sanje, ki poživé človeka kot rosa vrtni cvet! Tak dom je dom ljubezni, in srečen oni, kogar ni skrb in zapuščenost pognala po svetu iz tega svetišča, v katerem biva* Bog in človek! — Oprosti mi, srečni oče, da odstiram zaveso s tvojega okna! Poglejmo! V materinem naročji počiva nje ljubljene in z drobno ročico ji gladi lice in rdeča usta veže z materinimi poljubec, kakor bi hotel srečni par preletiti v jedno samo bitje! In oče pri starejšem sinu resno govori in svari! A čemu beseda. V očesu mu bere, kar čuti v srci in na lici se mu kaže mirna, plemenita duša! In ko bi mogel mož takó naravnost kazati svojo ljubezen, tedaj bi prišel oče sina náse z vso silo svojih rok, da bi se duša prelila v dušo! A on jo kaže drugače! Čil, vesel in skrben vstane drugo jutro na delo in trudi se, kakor bi mu bilo sojeno, da bo moral

večno skrbeti za svojo družino. In vsi: mati, sin, hči delajo zató, da njih delo porodi očetu veselje in to veselje zopet njim veselje!

O, resnično: to so ljudje, kateri ne zapirajo svoje roke in svojega srca, kadar je treba pokazati, da ni v tej sreči zamrlo človekoljubje! Saj vidimo zopet drug dom, v katerem vlada jednaka ljubezen. A težka bolezen je vrgla očeta na posteljo. Kdo delaj? Nihče ne vzmore toliko, kolikor mož — oče! Podpore je treba, dokler ne ozdravi. In te gredó iskat k onim, o katerih vedó, da ni surovosti, neprijaznosti med njimi. In kdo jim jo bi odrekel? Dvakrat, trikrat več dobé, nego so prosili, saj ne daje roka, daje srce!

Žal, da ne moremo o tem več povedati, ker bi predaleč zašli. Dokazano je, da so ljudje, ki povsem zaslužijo to ime, in da vzgoja v ljudski šoli storí mnogo, premnogo, da ne razmelje mogočni a propali, svet vladajoči duh človeških src! Hvala Bogu, ostale nam niso same pravljice! . . .

IV.

Stari naš pregovor pravi: „Lenoba vseh grdob grdoba!“ In kar je prišlo iz narodovih ust, to ima svoj vzrok in ni, da bi mogel človek reči: Brez pomena je! Stari ded stare, nepokvarjene korenine je mogoče zrl brezposelno življenje svojega vnuka. In temu nepridipravu je bil največkrat dan prekratek, zatorej je uporabljal noč svojim fantovskim nameram, drugi dan pa z bolno glavo kral Bogu čas in preganjal v vaški pivnici svojo zlovoljo. In stari ded je majal s svojo častito glavo in déjal, da ne bode nič dobrega iz takega početja. In res! Predno ga je pokrila domača gruda, videl je v svojem vnuku človeka, ki se je udal strastem, ki se je odtrgal od rodne hiše ter po svetu iskal veselja in kratkočasje, a naposled zabredel v dejanja, katera je morala kaznovati sama cesarska pravica. In po dolgem času, ko je že domače hiše slamnati krov kazal lesena svoja rebra, prišel je izgubljeni lenobi udani sin domov. Vanj se je ukral obraz vaše deklice in konec vasovanja in romantične ljubezni je bil zakon, ki ni v razpadajoči bajti združil nič drugega, nego dvojico ali celó četvorico nedelavnih rok. Kar je morebiti ona prinesla s seboj dote, katera je bila sevé glavni vzrok, da jo je vzel, ta je kmalu pošla, ker je bilo treba krpiti in popravljati to in ono, morda lóce s pijačo in pečenko sladiti že takó medene tedne mladega zakona! — A njih med se je kmalu raztopil. In začelo se je življenje, kakeršno se vedno začne, kadar trka pomanjkanje na vrata. Uname se boj: mož z ženo, žena z možem!

In gospod Bog podari družini otroka. To nedolžno bitje bode morda privedlo roditelja do sprave, do ljubezni, do dela. — Zaman! Kdo se meni za slabotno stvarco, ki je še povečala prejšnje bedno

življenje! In kakor bi z oljem gasil ogenj, takó se zlobno razvnema v moži stari, le na videz zamorjeni greh ob ženinem zaničevanju, preklinjanju in neprestanem očitanju: In taka pekoča vest kričí po sredstvu, katero uničuj nemir, obup, srd! In mož pije, pije in pije! In do blaznosti se mu zmede razum in s kletvijo daje duška svojemu notranjemu boju. Doma pa plaka žena ter se kesá, da se je kdáj udala tej živali, ki jo bije, davi! Kadar se vrne v hišo, začnè se tam življenje, kakor med volkovi, kadar se koljejo med seboj za kos mrhovine. — Otrok pa to gleda. Rase in rase, a brez ljubezni, brez pouka, brez vzgoje; med kletvijo, pretepom, zaničevanjem pride dóba, ko treba prvič v šolo!

Največkrat je pač takó, da je otrok podoben očetu in materi. Vender se pa pripeti, da nima nič tiste divjosti na sebi, ko začne pohajati šolo. Miren je, krotak, ponižen kot stvar, ki je od rojstva že zapuščena in prepuščena vzgoji prirode same, ki vpliva na otroka bolj ali manj, kakor je že njega duh v prvem času mladosti razvit.

In kak pride v šolo? — Suh, upadel, raztrgan, umazan, lačen! In zopet se govori o domu takó, kakor smo prej čuli. Ali je mogoče, da se vzbudi tudi v takega otroka srci ljubezen do roditeljev? Ko bi ne bilo najvišjega ukaza božjega, resnično, da bi sovražilo dete svojega očeta in svojo mater, ker zna, da ga kolne, kadar prosi kruha, da ga pretepa, kadar prosi obleke ali česa drugega! Čul je: „Tvoja roditelja sta, ki živita le záte!“ — A kakó je v resnici?

Njegov čut, notranji glas mu pravi: „Ti ne moreš ceniti in spoštovati ljudij, ki te ne morejo trpeti, ki ti ne dadó ničesar, a bi morali le záte skrbeti!“ A zopet drugi glas: Moraš! — Ukloniti mora zopet svoje prepričanje, a zamolčati ne moremo, da se vzbuja v takem otroku nekaka neodkritosrčnost, potuhnjenost, možnost prevare in laži! Seveda: misli drugače in delati mora drugače!

In dalje! V šoli čuje: Bodi zmeren v jedi in pijači! Ko pride domov, vidi očeta, kakó vinjen razgraja po hiši. In to ne samó jedenkrat, da se je že mnogo in mnogokrat zgodilo! Kaj sedaj? — Ali naj sin posvari očeta? Sin — očeta! Udaril bi ga in pretepel do krvi. Molčati mora, a v srci se sramuje, da je sin takega očeta! Čudo ni, da zapade tak otrok malomarnosti, nebržnosti, da mu otrpne sleharni čut, da ga potare otožnost in da ga žene nezaupnost od ljudij. O, to so izgubljene duše, katerim je treba vodnika, da ne pridejo v pest isti usodi, ki mori njim najbližnje!

Nauk o Bogu in Njega brezkončni ljubezni je prvi, kateri podí mrak iznad otrokove duše. In ta ga ojači, da pogumno stopi pred očeta in nevede mu spolznejo iz ust besede: „Oče, ne delaš prav! — Kaj? — Kakor bi strela udarila vanj, takó ga je zadel ta otrokov glas in obtičal mu je globoko v srci. In peče ga bolj kot uboštvo in

še v pijanosti mu zvení na uho in ga reže v kri, žile, v notranjost kakor otrovana ost! In zgodi se časih čudo, da gine strast za strastjo, da polagoma in polagoma stopa na pravi pot, da se mu vzbudi kes, ki mu prežene sovraštvo iz duše in vanjo ukolne rahlejši in rahlejši čut, ki se naposled prelije v ljubezen do dela in do svojih. Mož izpokorjen, žena dobljena!

Resnično je, da se časih takó zgodi. In posebnega odgovora ni treba na vprašanje: Kdo je storil to?

Žal pa, da taki roditelji najraje odvajajo otroka od šole in da dadó učitelju največ neprijetnega in neljubega posla. Tudi tisto, kar se v domu vrší, uglobi se otroku takó globoko, da je najčešče nemo-goče, da bi se mu to izruvalo iz prsij. In tak otrok pade, kakor jih je že tisoč in tisoč. Pomagaj mu Bog — človeku ni móči!

Tudi tu moram biti kratek, saj vem, da se bode ob teh besedah mnogi tovariš spomnil preteklega svojega službovanja ter mi rado-voljno pritrdil!

V.

Uboštvo torej — kateremu je vzrok lenoba — je moč, ki žene ljudi nižje, kakor je žival. Temu ne more ljudska šola vselej dosti, dási ravno ona uči o nravnem življenji. Če pa kdorkoli pade takó nizko, da se ne more več dvigniti in četudi se mu obnové (kar je zeló dvoumno) kdaj zlati nauki izza mladih let, tedaj mu ali po-magajo iz blata, ali ga pa želja, da bi zamoril ta neprijazni opomin, vrže še nižje.

Dostikrat je pa uboštvo tudi nezasluženo. Umrje oče ali mati ali oba, in otrok ostane sam. V šoli se je učil. Bodi usmíljen! In ta zapoved ga vleče med ljudi, da mu pomorejo. Zgodi se čestokrat takó, kakor smo že čuli.

Poslušajmo pa, kakó piše Jaroslav Vrehlicky!

Ob poti.

Pri kopališči v hladni senci vej
Ob drevoredu deček je sedel;
Dejala rano mu je mati: Glej,
Da s kruhom prideš, kadar boš prišel!
In v travi pod drevesom zdaj sedi molčé,
Odprto roko pred seboj drží,
A ne zazró šetalcev ga oči —
Brežutno stopajo ob njem gospé, možjé . . .
Dan je soparen, peče solnči žar,
Počasi le za hipom hip premine,
Zaspí otrok, in kot da ga vihar
Prežene, senéni hlad izgine.

In v cestnem prahu deček spi,
 Razpete prsi krije znoj —
 Življenski ga je zmogel boj.
 Odprto roko pred seboj drži,
 Najsi zaman darú ž njo prosi,
 Pravljico temno v sebi nosi.
 Drži jo, kakor že zarano,
 Iz prsij vrô mu težki vzdih —
 In čuj, kakó gorjé neznano
 Oglašá strašno v zrak se tihi!
 O solzah govori, ki lice
 Upalo njemu so rosile,
 O palicah, ki so ga bile,
 Ko prišel prazne je ročice.
 V snû čuje: mati nadenj upije,
 V snû ga boleost in žalost vije,
 In, ah, gorjé, glad se oglašá! — —
 Todà zaman! Gospá, gospod
 Molčé sprehajata se tod —
 Kaj je z otrokom, kdo li vpraša!
 Ta roka, ki do zdaj prosila,
 Sočutja v dušah ni vzbudila!
 In vedno več jih v kopališče
 Prihaja, da zabave išče.
 Čuj, godba vabi že na ples,
 Raztrgan deček tod umira,
 Pekoče solnce se z nebes
 Z ognjenim žarkom nanj ozira!
 Odprta roka, ki prosila,
 Sočutja v srcih ní vzbudila.

O, ne čudite se! V poznejši dôbi
 Igrača bil je kruti zlôbi,
 Na rázpotji, ko vlada mir noči,
 V pest stiska roko in — preží! —

Vprašam te, prijatelj, kam s takimi ljudmi? Izreci strogo sodbo, ako moreš! Takó meče človek človeka ob tla, takó norí plemenita srca samopašnost in brezčutnost. In mesto, da bi se kaznovala ta, mora podleči strogi kazni v življenski sili premagani človek! Tu je vsako prizadevanje zaman, zakaj človek je sam sebi prvi in največji modrijan. Njega modrost pa ne sega dlje kakor njegov čut. In ako je bodisi sam, bodisi kdorkoli zamoril poslednje, tedaj je njegova živ-

ljenska modrost tista, o kateri smo izrekli besedo v uvodnih stavkih. Kuj železo, dokler je mehko.

* * *

In še postscriptum! Kaj je spisek brez dodatka? To, kar voz brez petega kolesa. Vender je mogoče, da s tinto vred izpuhti med pisanjem ta ali ona misel, katera se šele končno zopet ulovi! O sebi ne moremo tega trditi, ker „nezrelo sadje“ potrebuje nekoliko vihar-nega in deževnega, nekoliko gorkega poletja, da lahko zadosti člo-veškemu razvajenemu ukusu.

Vender si hočemo še privoščiti tretjo vrsto ljudij. Tem so zaprta na vekov veke vrata v pošteno človeško družbo. V kot so vrgli šolske nauke, ustvarili so si svoje in zato so jim sezidali neprestopni dom, kjer se neradovoljno pokoré za svoje grehe. To so torej zverí in še več kot zverí!

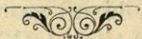
Žival žene h krvi in mesu prirodni naĝon, in kakor cigan nered-nemu življenju, ne more se ona odvaditi ugrabljenemu, krvavemu plenu. Človek pa ima v sebi dušo, vest! In to zaduši ter krvolok sreblje pravično kri nedolžnikovo. Zató mu je usojena kazen. In godí se mu časih bolje, kakor onemu, ki se šteje v prvi razdelek človeštva!

Taki pa niso samó oni, ki javno in z roko mečejo smrt v človeško družbo, tudi tiste nam je šteti semkaj, ki z besedo mečejo otrov v dobro ime svojega soseda in ga umoré popolnoma, ker živí po pravilih, ki mu jih piše resnica! Le tisti, kdor ne ljubi resnice, dela lahko brez srca!

Ljudska šola ni nikdar zamudila prilike, da ne bi spodbujala otroka k resnici. Res pa je, da dom čestokrat s svojim mehkim in popustnim gospodarstvom vzgaja v otroku nasprotno lastnost — laž, prikritost! — Če bi bilo treba prič, da se ne ovrže ta trditev, našel bi jih lahko mnogo, mnogo med svojimi tovariši!

In združimo vse v kratke besede!

Lahna ziblje v jutra mraku se meglica,
Nad gorámi môtno trepetá danica.
Z jutrom se vojskuje noč bežeča,
Dôkler ne premaga dneva porodica.
Med ljudmí jednako je borjenje:
Jedna temna, druga svêtla polovica.
Zmoter boju — jasen vzor, najlepša
V večni je resnici vzrasla nam cvetica.
Pridi čas, da vsaka duša zvesta
Vzoru blagemu posveti se družica! —

Pritiskanje kljuk.

Kaj naj bi Vam danes povedal, cenjena mi gospoda? Zares v zadregi sem bil, ko sem bral svoje ime zopet med poročevalci, v zadregi, kje naj bi dobil v tem kratkem časi smešno snov — kajti drugačne od mene slišati nečete! — in zaradi tega mi je postala duša žalostna. V takih elegičnih trenutkih pa mi navadno stopajo pred oči vse skrbi, ki sem jih kedaj prestal, vsa težavna pota, ki sem jih kedaj hodil.

In stopilo mi je pred otožnega duha mojega troje najtežavniših, troje najznojniših potov, kar mi jih je bilo odmerjenih v knjigi življenja. Toda ne tožim — — — vsaj vsa ta troja pota hodil je le premnog mojih tovarišev in zamerili mi radi tega ne bodete, če uberem danes žalno struno! In kateri so bili najtežavnejši trenotki mojega življenja do današnjega dné? Bili so to trenotki na sledečih treh potih:

Prvikrat treslo me je po vsih udih in so mi drgetali zobje, ko mi je še v dijaških letih Amor ranil moje rahlo srce in sem prišel do sklepa, da se ne dotaknem nobene jedi več, dokler se ne približam vsaj za trenotek onemu srečnemu bitju, ki se mi je zdelo najlepše in najpopolnše na tem svetu. Huda je bila ona pot, hud isti korak — — — tako hud, da ga raje storil nisem in ko je še lakota prispela do vrha, sedal sem k skledi kot po navadi.

Drugič povešal sem glavo — in tedaj pač ne brez uzroka! — ko sem se ženil, pa so mi pravi prijatelji v kričečih bojah risali ta preljubeznjivi zakonski stan. Ker je pa to jako kočljiv predmet in so mi sploh „naša mat“ kratko malo prepovedali, da bi trosil tako nežne stvari med svet, zato sem sklenil, da Vam povem o svojem tretjem kritičnem trenutku — — — popisati Vam hočem svojo pot — — — krog kljuk!

Veste li vi, dragi mi tovariši, kaj se pravi „kljuke pritiskati“? O srečni vi vsi, ki vam ni bilo treba potovati od Poncija do Pilata, bodisi, da so za vas kljuke pritiskali drugi, bodisi, da vam je šlo pri izbiranju služb tudi brez „kljuk“. Vam — vam se nisem namenil govoriti o pritiskanju kljuk, bila bi mi za vas beseda preokorna in fantazija preplitva. A vi vsi pa, ki ste hodili kedaj enak križev pot, vi

pa bratje — vi me bodeite razumeli! Vsaka besedica moja priklíče vam v spomin vso ono dolgo vrsto skrbij in težav, stisk in muk, ki so vas spremljale na vašem potu!

Bilo je nedavno, ko smo dobili učitelji iz dežele prijazno vabilo, da blagovolimo kupiti kolekov in da pošljemo lično pisane prošnje za mestno učiteljsko službo pristojnemu mestu. Seveda sem se moral tudi jaz drenjati med dolgo vrsto odličnih kompetentov. Tovariši moji pa, katerim so vsi „furtelni“ znani, ti pa so mi dejali, da če mislim sploh kedaj v Ljubljano priti, je neobhodno treba, da se predstavim vsem udom mestnega in deželnega šolskega sveta. Dolgo sem se temu upiral in ustavljal, a slednjič sem pa le sprevidel, da moram i jaz jedenkrat storiti to pot, in sklenil sem, da pokažem gospodi v Ljubljani, da sem tudi jaz med živimi.

Oblačno jutro je bilo, ko sem stopal po šentvitskej cesti proti Ljubljani, v roki dežnik, v glavi pa roj mislij, ki se mi pa nikakor niso hotele strniti v količkaj pripraven govor, s katerim sem mislil počastiti slednjega uda. Čem bolj sem se bližal Ljubljani, tem bolj vroče mi je postajalo, slednjič pa sem sprevidel v svojej bistrej glavi, da mi za dolg govor ne bode ostajalo časa, pa da je sploh najbolje, da se predstavim kar se da kratko, kar je najlepše rečeno z besedami: „Tukaj-le sem in tak-le sem!“

Prišel sem k sestri, kamor sem že prej obleko odposlal, „vrgel sem se v frak“, prestopil hišni prag in nastopil sem trnjevi pot krog kljuk — — — — v upu in strahu!

Podal sem se najprvo k Lojzetu, ki je v jednacijah zadregah že marsikomu z največjo ljubeznjivostjo postregel in ga radi tega vsem ostalim tovarišem priporočam v obilno naročitev — — — — „Tovariša“ seveda!

Povedal sem mu svoje težnje, pogledal ga prav milo — — — — in res! — Lojze je dal tudi meni vseh potrebnih informacij in sklenil je celo, da me hoče voditi kot zvest angelj varuh od kljuka do kljuka!

In podala sva se proti poslopju, v katerem uraduje g. dr. A. Jaz si v mislih hitro še jedenkrat ponovim, da hočem stopiti v sobo z desno nogo naprej, da se priklonim do tal, da ogovorim gospoda se sladkim glasom ter naštejem vse njegove naslove — — — — in kar je še jednacij prevažnih okolščin več.

Ko prideva do vratarja, pa zveva, da ima gospod A sejo, ki ne bode pred drugo uro kočana. Zastonj torej vse pripravljanje! Name-riva se do milostnega gospoda B.

Ko se bližava hiši dotičnega gospoda, opomni me Lojze: „Pa imaš kaj rokavic pri sebi?“ Da, rokavice imam, pa v žepu in ne

mislim jih natekniti.“ „Se ti vidi da si kmet — — — kar urno jih natekni!“

Vedel nisem, se li šali ali govori za resnico; ko pa mi je prav pošteno „levite“ prebral, kaj se v mestu vse spodobi, kaj pa ne, nateknil sem molče rokavice, pri sebi pa sem si mislil. „Sedaj pa res ne vem ali grem sebe predstavljat ali le svojo obleko! Morda bi bilo vse jedno, ko bi bil le rokavice in svojo črno suknjo poslal na obisk. (Umesni klic: Lojze naj bi jo nosil okrog!)

„Pa še nekaj „Francelj“ pravi mi Lojze, ali veš da ne smeš reči gospodu B milostni“ ampak „gnadlev“? — „Kako praviš?“ „Pazi, da ne bodeš rekel gospodu „milostni“, ampak da rečeš lepo po krščansko kakor se spodobi „gnadlev“, ponovil mi je še jedenkrat resno. Pa večkrat še mi je moral ponavljati ono formulo, da sem se mu slednjič udal tudi v to in stopal sem po veži pa po stopnjicah gor, na tihem pa sem izgovarjal „gnadlev“ — — — gnadlev“ — — — —.

Mrežasta vrata brez kljuke so mi zastavile pot, zvonec zraven njih pa mi je govoril, da je pri gospodi v navadi, da se najprej ž njim govori. Na trikratno zvonjenje priziblje se k omrežju ženska, ki me vpraša, česa bi rad. „So milost — gnadlev gospod doma?“ „Ni jih ne, na deželi so in jih ne bode kmalo domu,“ odgovori mi in otide — — — jaz pa sem nekaj hipov občudoval tista praktična vrata, pri katerih se da pogovoriti, če tudi so zaprta.

„No, kako je?“ vpraša me Lojze, ko pridem dol. „Nič ni — — — gospoda ni doma.“ „Škoda! Zdaj pa Francelj, obžalujem, da ne morem dalje s teboj, glej, kapljati je pričelo in bati se je obilega dežja, jaz pa sem brez dežnika. Vsaj veš večinoma za vse gospode!“ Tako mi je govoril Lojze in mi ponudil roko k slovesu; jaz pa sem ga zahvalil, segel mu v desnico — — — pri sreci pa mi je bilo hudo!

Korakal sem po glavnem trgu s povešeno glavo pa z razprostrtim dežnikom, kajti pričelo je res krepko deževati. Stopal sem proti stanovanju vodje C. Ko pridem tja, pritisnem na kljuko in — — — — ljubka gospica pravila mi je, da so gospod na sprehodu, pa da jih pred pol ure ne bode nazaj.

Podam vizitko, poklonim in napotim se proti pisarni g. dr. D.

Hipoma sem pri kljuki. Pritisnem, vstopim — — in na me so se obrnile celo iz druge sobe zvedave oči pisarjev, ki so bili pa menda jednaci pohodov že vajeni. Zdeti se mi je hotelo, kot da so se namuzavali.

„Gospod so na Bledu in jih pred večerom najbržeje ne bode domu,“ odgovoril mi je prijazno gospod Y na mojo poizvedbo in — — — opravlil sem tudi tu!

Stopal sem zopet na cesto in razprezal dežnik. Lilo je iz neba kot iz škafa, pa tudi iz moje glave je lilo, kot bi ožemal kuhano repo, po vsem životu pa sem čutil nenavadno veliko toplote.

Toda pogum mi še ni upál. Od tod ni bilo daleč do notarja E. „Še tja grem,“ mislim si, „če pa še tam nič ni, potem pa ne storim ne koraka več danes!“

In šel sem še tja. Pritisnil sem za kljukico in vstopil v prvo sobo, od koder so mi prijazni pisarji takoj pokazali v odprto drugo sobico do g. notarja, katerega je obdajalo ravno nekaj kmečkih mož, ki so se bili pri njem ženili ali kaj.

Urno se opravičim, da se drznem motiti, pa povem g. notarju svoje težnje.

„Ne vem, kako bode kaj,“ pravi mi gospod na to, „oglasilo se je pri meni že toliko število kompetentov, pa samih tako izvrstnih, da bi napravili v hipu še jedno deško ljudsko šolo z desetimi paralelkami, da bi mogli vse te odlične prošnjike nastaviti v mestu, ko bi šlo po mojem!“ —

„Verjamem, g. notar“, odgovorim mu, „namen mojega pohoda je tudi le, da se vam pokažem po lici in osebi, da se me blagovolite spominjati tedaj, ko boste imeli oddajati v mestu polno perišče učiteljskih služb in vam bode prošnjikov nedostajalo!“

Prijazni gospod mi je zatrdil, da bode tej želji prav lahko in rad ustregel, jaz pa sem se poklonil in šel.

Podal sem se še do kljuk gg. G. H. J. — — — toda kljuke sem pač pritiskal, a z gospodi pa nisem govoril, ker prvi je bil bolan, drugi na obisku, tretji pa po važnih opravkih.

Vrnil sem se ob jednej uri k sestri — — — klavern, pobit in otožen, zdelan in zmučen — — — pa praznega želodeca, kajti bila je skledica kave, ki sem jo bil spil v jutru pred odhodom zadnje, kar sem použil tisto dopoldne!

Ko sem šel „drugič kljuke pritiskat, imel sem pa že več skušnje. Šel sem na vse zgodaj, ko gospoda še navadno spi, pa sem povpraševal na kompetentnih mestih — — — to je v kuhinjah! — če bodo isti dan gospod doma in kedaj bi bilo moči ž njimi govoriti. Ko sem se tako oglasil na treh odličnih mestih, pa sem zvedel, da bi bila moja pot zaman, pustil sem za isti dan slovesne pohode in se še v „frak metal“ nisem.

Nekoč je bil pa srečen dan. Večina gospodov bila je doma, in kazalo se je, da mi bode slednjič vendar-le mogoče gledati vsej velemožnej gospodi v obraz. Ker mi je bilo dovolj znano, kake slabosti napadajo človeka, ki ima opraviti s tako znojnim opravilom, kakor je pritiskanje kljuk, ubral sem pot najprvo na „Ferlinčev“ vrt, da si pritrdim dušo k telesu.

Ko si krepim želodec s kislimi ledicami — pravijo, da so v tacih okolščinah najboljše! — priplava skozi vrtna vrata visok gospod s še višjim cilindrom, v črnej dolgej suknji in v novih, rujavkasto rdečih glace-rokovicah. Zdel se mi je znan in že se premaknem, da ga udanostno pozdravim, v istem hipu pa spoznam v njem bližnjega mi tovariša Viktorja.

„Kaj pa je tebe prineslo takega semkaj?“ vskliknil sem razveseljen od krasnega pogleda, pozabivši samega sebe. „I — kaj pa tebe?“ zasmije se mi on. „Jaz sem pa kompetent!“ „No jaz pa tudi!“

Zasmejala sva se na to prav iz srca in slednjič tudi domenila, da sva kompetenta za različni mestni službi, jaz za stolno mesto, on pa za mesto na Gorenjskej. Dogovorila sva se tudi, da hočeva skupno nastopiti pot od kljuke do kljuke, da bi vsaj naji ne bilo strah.

Ko sva se zadostno podkrepila, napotiva se, da pohodiva najprvo necega visocega g. svetnika. Kmalu sva ondi. Da se predstaviva gospodu oba hkrati, sklenila sva bila že prej, pregovarjala sva se le še, kateri naj bi prvi prijel za kljuko in naj bi vodil besedo.

„France, ti pojdi naprej in govori za oba!“

„Ne, ne, Viktor ti imaš cilinder in rokavice, tebi se spodobi, da primeš za besedo!“

„Ti si pa starejši, France, le ti primi prvi za kljuko!“ —

„Pa naj bo, bodeš ti pa pozneje na vrsti!“

Potrkam tihotno, primem rahlo za kljukico in — — — odpre se nama svetišče g. svetnika. Stala sva pred visokim gospodom. Jaz povzamem besedo: „Čast nama je predstavljati se vam, g. svetnik, I. I. . . . I. I. . . . tukaj-le sva in taka-le sva!“

Gospod svetnik ponujal je nama stola in razgovarjal se je z nama kaj prijazno. Med družim pravi tudi se smehljanjem: „Vsaj potrebujejo tudi na deželi dobrih učiteljev!“

„Prelaskavo g. svetnik, saj si ne drzneva trditi, da bi bila dobra učitelja, le v mesto bi rada prišla,“ odgovarjal sem jaz.

„Pa v mestu se dražje živi!“ zopet g. svetnik.

„Kako se z našo plačo po deželi živi, g. svetnik, sva že poskušala, sedaj pa bi rada še v mestu poskušnjo napravila,“ hitel sem pripomnjevati za oba.

„No, že prav, samo obljubiti vama pa ne morem ničesar,“ pravi še g. svetnik.

„Gospod svetnik, namen mojega pohoda je tudi le, da se vam pokažem, da nisem „niti kljukec niti grbec“ — — — da pa imam to-le prasko na lici še od kopita naše ranjce kobile, ki me je brcnila tedaj, ko sem jej — še srajčnjek — s prekljo nekoliko preveč med noge silil — — — da bi me ne sodili krivo, g. svetnik!“ To ome-

niti zdelo se mi je potrebno, ker je g. svètnika oko nekoliko več ostajalo na mojem levem lici, kakor pa na desnem.

G. svètnik se je nasmehnil, naji oba odslovil in — — — pobrisala sva jo do g. direktorja N. Tu pa je imel „velko besedo“ Viktor. Potrka krepko — g. direktor bil je doma — in stopila sva pred njega.

Videl se je tu razloček med Viktorjem — ki je cesarja služil — in menoj kaj občutno. Med tem ko sem bil jaz govoril pri prejšnji priliki dokaj priprosto, postavil se je Viktor pred gospoda direktorja po vojaški, zravnal svoje telo, dvignil glavo, prezentiral s cilindrom in — — — „ich melde gehorsamst“ — — — glasil se je tako točno, da sem strmel nad toliko preciznostjo. Želel sem v istem trenutku, da bi i jaz bil kedaj vojaško suknjo nosil.

Opravila sva srečno tudi pri g. direktorju — — in stala sva zopet na cesti.

„Kam greva pa sedaj?“ vpraša me Viktor.

„Kam greš ti, ne vem, a jaz grem k istemu gospodu, ki je od tod najbližje,“ odgovoril sem mu; „odkritosrčno ti povem Viktor, da mi je najljubše, da se ločiva, ker tvoja vnanjost in tvoje vojaško vedenje me zatemnjuje.“ Viktor se mi je samosvestno nasmehnil in razšla sva se.

Kmalu na to sedelo nas je v čakalnej sobi gospoda R. več oseb — ženskih in moških — ki sicer nismo bili kompetentje v istej zadevi, pa smo napravljali večinoma vsi jednako kisle obraze. Vsak je imel svoje misli in tako tudi jaz svoje, ko sem opazoval bližnjo mi kljuko.

Kako podobne so si vse kljuke in kako različne tudi. Kako brezmiselno se pritiska kljuka domača, s kakim strahom — — — — s kako spoštljivostjo pa se gladijo in božajo te gosposke kljuke in kljukice. Kako osodepolen je bil Vrban Smuku tisti gosposki svedrec, ki mu je napravil tako urne pete po stopnjicah nizzdol.

„Kaj bodeš li meni prineslo, ti preljubo ključišče,“ govoril sem si, „mi bodeš li pokazalo naklonjenost svojega gospodarja, me bodo li njegove oči z veseljem merile, ali mi bodo pa dale tudi razumeti, da bodo za me šolo v mestu še-le zidali.“

Vrata pred menoj se odpro in prikaže se skozi nje gospica, ki se je sladkosmehljaje klanjala gospodu, katerega je bila gotovo tudi s kako ljubeznjivo prošnjo nadlegovala, pa jo je za plačilo spremljal do vrat ter se jej nizko, če tudi resno, priklanjal.

„Vidiš, France, ko bi bil ti zdajle lepa gospodična, svest bi si lahko bil preprijaznega vsprejema in morebiti tudi zatrdila, da si najvrednejši izmed prosilcev,“ mislil sem si.

Tako mi je minjeval čas, da sem bil i jaz vsprejet. Opravil sem naglo, reči pa moram, da je ravnal visoki gospod z menoj prav tako uljudno, kot z ono gospico.

Naj omenim le še vsprejema pri gospodu U. V veži sva se srečala, v veži pogovorila in dejal mi je prav prijazno. „Prav, prav, da se pokažete, da ste tudi vi na svetu — — — me jako veseli! Z Bogom!

In šel sem z zavestjo, da sem mu napravil veselje, da je videl človeka, katerega gledati nikdar želel ni!

In tako sem tekal še mnogo četrтков v potu in prahu krog ljubljanskih kljuk, da se mi je slednjič posrečilo — razun petero gospodov — gledati vsem udom mestnega in deželnega šolskega sveta v njihov jasni obraz.

Sestra me je slednjič prosila, da bi jej spravil vendar že „frak“ s poti, ker jej dela napotje, nek porednež pa me je vprašal, sem li v službi pri deželnej vladi, ker sem vedno ves — „črn“.

Pa še neko skušnjo sem napravil ob priliki pritiskanja kljuk. Kako željno, pa kako brezuspešno sem se oziral včasih po ljubih mi obrazih svojih tovarišev, toda zaman — — ni jih bilo na spregled! Tedaj pa, ko sem pritiskal kljuke, tedaj so mi stopali izza slednjega vogla nasproti, dvigali so se kot strašila iz tal, preprijazno me pozdravljaje: „Ali greš zopet k pogrebu?“ ali pa: „Kaj pa ti strašiš?“ ne pomislivši, da so oni mene strašili, ne pa jaz njih.

Da, samo dné 19. mal srpana videl sem najstero svojih tovarišev in od teh nekatere po dvakrat, trikrat! Videl sem Rajkota in Franceta tam iz Bele Krajine, kolego iz Notranjske pa tovariša iz Gorenjske, da niti ne govorim od ljubljanskih gospodov in pa od tovarišev iz okolice. Koliko sočutja pa koliko ironije se mi je podajalo v istih dneh, in k vsemu temu pa sem se moral še smejati!

Marsikateri morda poreče: „J . . čemu ti je pa treba trositi vse to med svet, čemu pa ponižuješ samega sebe?“ Toda vidite, tovariši, teši me zavest, da nisem bil prvi, ki sem hodil ta trnjevi pot, pa tudi ne zadnji. Vem, da je bil že mnogokateri, kateremu se je moška zavest njegova upirala jednacemu moledovanju, pa se je slednjič le udal in šel je — — — kljuke pritiskati! Tudi njega je silila pozneje duša, da pove vsemu svetu, da taka pota niso v ugled učiteljem, poguma pa ni imel, da bi bil kazal svetu — — — smešno stran samega sebe!

Rečete morda: „Ne govoriš prav! Potrebno je, da se pokažeš zastopnikom krajnega ali mestnega šol. sveta, vsaj je moledovanje pri tem izključeno, ker tudi ničesar ne koristi!“

Res je, temu pritrjujem i jaz, toda gleda li svet tvoje predstavljanje res le kot tako, in ne že kot moledovanje samo?!

Ali ne hite celo tvoji tovariši sami — pozabivši samega sebe — ob vsakej priliki praviti ne samo učiteljskemu svetu, kolikokrat so te videli, da si ubiral upehan pete krog kljuk, pa dostavljajo sè smehom,

da ti vse to nič pomagalo ni, ostali svet pa sklepa iz tega, da moraš biti pač prav slab učitelj?! — Kaj celo, če se zatrosi ta govorica v tvojo vas, v selo, kjer službuješ?

In vendar pa pri našem dosedajnem sistemu drugače biti ne more, pritiskanje kljuk je neizogibljivo. Kdo naj zameri tovarišu — tudi mlajšemu — ako se mu nudi prilika, da se morda vendar popne na boljšo stopinjo, vkljub starejšim soprosilcem, ako čuti, da mu znajo dobri prijatelji pomagati? — — — Jednaka prilika se mu morda ne ponudi več leta in leta, on se postara, družina pomnoži, — — — ko pa se oglasi h kompetenci, pa mu pravijo: „E vsaj ta je pa že hribov vaje!“ — — —

In tovariš je hribov res vaje, za družino skrbeti ga pa sili očetovski čut njegov — — — ostati pa mora še dalje v hribih — z isto nizko plačo, katere je baje tudi že vaje! Godi se mu grozna krivica. Meni se nikakor ni godila krivica, ko sem „jaz obračal — — — Režek pa je obrnil,“ ne, vsaj jedino tako je bilo pošteno, a mnogokrat se godi pa nasprotno.

Zapel bi sedaj-le najraje visoko pesem od statusa, pa — — — previsoka je, da bi jo merodajni krogi razumeti mogli, nam pa nič ne koristi, ako jo tisočkrat intonujem, ko je pa sami izpeti ne moremo!

Kako bi pač status na jedenkrat vse lepo uravnal: učitelj v hribih bil bi tudi ondi zadovoljen in bi ne zavidal in mrzel mestnega tovariša svojega, selitve bi se vršile redko, pritiskanje kljuk pa bi ponehalo — — — — — vsak dobil bi plačilo po službenih letih in po zaslugah!

Pri kraji sem „s pritiskanjem kljuk.“ Želim le, da bi se meni to prostosrčno pripovedovanje ne štelo v greh, da mi morda kateri gospodov ne napravi ostre kljuke v svojem srci! Blagovolijo naj mi dati vsi odkritosrčno absolucijo!

Po desetih letih.

Gospod urednik! Evo me v ohlapni listkarski obleki! Toda za danes Vam ne morem obetati raznih pikantnostij, kakoršnih radi iščemo v listkih, obravnavati imam resno stvarino z resne strani kakor je življenje samo resno.

Ker nisem prijatelj dolgih uvodov: ad rem! Oprostite, da takoj začnem. Po desetih letih! Nekaterim se zdi to kratek hipec življenja, drugim pol večnosti. Ker nam učiteljem niso povsod posuta pota s cvetjem, upam, da se ne zamerim nikomur, če povem naravnost, da se nam, ki smo svoje srce in življenje posvetili slovenski mladini lé ta desetletna doba ne zdi malo časa.

Bilo je meseca malega srpana 1885.

Ves slovenski učiteljski naraščaj Primorske dežele se je sprehal nek poletni večer ob morskem bregu nam zelo neprijaznega mesta K. Ljubko so se zaganjali valovi ob pomol, ljubeznjivo so nam z morske gladine odsevale nebeške zvezdice, celo lahno se zibajoči zrak, zdelo se mi je, da je šepetal resne besede o slovesu. Bil je namreč zadnji večer pred odhodom.

Končani izpiti, dovršeni nauki, pozabljen trud, pozabljene britkosti dolgih štirih let, vse pozabljeno, vse končano, in vendar je bil to pravega življenja šele začetek.

Bilo nas je devet. Tihoma smo se pomikali v večih gručah na konec pomola. Vsakdo je mislil o ljubem domu, o dragih domačih hribih, ljubih znancih in prijateljih, ki ga bodo obstopili, ko dojde pod rodno streho ter mu čestitali, da je srečno dovršil izpit. In potem . . . potem? Nova služba, prva služba — naobrazovanje slovenske dece, prospah domovine.

Ne da bi še krožil na daleč in opisoval razna čustva, ki so nam prevečala srce, povem le toliko: bili smo tako polni lepih nad, blestečih načrtov, polni veselja in idealnosti o svojem poklicu, da se nam je zdelo, kakor bi se vrtel okolu nas ves ostali svet.

Celo nam sovražni laški gimnazijski maturantje, sinovi slovenskih renegatov in isto negostoljubno mestno prebivalstvo se je nam te dni spoštljivo umikalo. Puščali so nas vsaj na miru ter shranili neolikane psovke za druge Slovence in za druge čase.

Prišedši na konec pomola, smo obstopili svetilnik, začeli drug drugzega izpraševati, kedaj odhaja, in konečen uspeh je bil, da smo bili malone vsi namenjeni oditi takoj drugi dan.

„Jaz že vem za službo“, pohvali se nekdo. — Kje? oglasijo se hkratu štiri kaj različno intonirana grla.

„V domačem okraju na Kranjskem.“

Tako torej, naš kruh ti je pretrd. Ali ni Slovencem tukaj huje kot na Kranjskem? Tako so se hudovali vsi od kraja, a slednjič se je stvar vender poravnala o tem, da je nesrečni bahač z novo službo obljubil vso stvar še premisliti.

„Najraje bi videl“, začne nekdo drugi, „ko bi bili mi vedno tako-le skupaj kot sedaj, samo ne v tem nehvaležnem gnezdu.“

„Ne združenja, ločitve zdaj so časi,

Ko vsak sam šel bo skoz' življenja zmede.“

Tako je deklamoval prijatelj Sivko in še dostavil: „Jaz pojdem pa nazaj v planinski raj.“ Pojdite vi, kamor hočete v boljše in lepše kraje. Če mi bo hudo, izvedeli bode po opravljivih ljudeh; če mi bo dobro, vam bom pisal.“

Govorili smo še o raznih znancih, ki bi utegnili založiti prijazno besedo za tega ali onega, ker se nam je zdelo, da brez obligatnega „pritiskanja kljuk“ ne gre rado. Nekateri so bili tako bojaželjni, da so izražali željo, iti makar na mejo slovanske govorice ter tam noč in dan stati na braniku kot Graničar in čuvati z resnico in uma svetlim mečem, da se ne zgubi nobena slovenska ovčica.

Mestni šum se je nekoliko polegel, šetalcev je bilo vedno manj.

Morje je tiho pluskalo ob bregove, zvezde so odsevale v valovih, lahni veter nam je božal mlada lica, na izhodu je pa prilezel mesečev rob na obzorje. Bila je resna ura slovesa. Utihnili smo, zakaj vsakdo je čutil usodni trenotek. Tiho in mirno smo si slednjič segli v desnico, a videli se poslej nismo več.

Odtlej je minolo deset let.

Res, da ni to velik oddelek časa, in vender koliko premembe je ta čas v človeškem življenju. Tedaj nas je družila ljubezen do zati-rane domovine, unetost do izvoljenega stanu ter zaničevanje oholih Lahov, katerim je slovenski dijak — nič manj kot rob; tako ondaj! A danes? — Kaj nas naidušuje, kaj osrčuje, kaj druži, kaj je vzrok, da se nam o desetletnici vsem vzbujajo v duši prijetni spomini. Nismo li dosegali na mestu stavljenih smotrov prevare, nismo li pokopali vsaj polovico mladostnih nad, pokopali za vselej? In vender nam navdaja dušo tajno veselje. Kaj li more učitelja veseliti? — Ne čudi se nikdo temu prašanju, a tudi misliti ni treba, da ga odgovorim tako, kakor bi ga odgovoril o vsaki drugi manj slovesni priliki.

Res, ni mnogo uzrokov, vsled katerih bi se mogli veseliti. In vender so, povem pa le jednega in ta zadostuj, namreč: zadovoljnost in veselje ob lastnih uspehih. — V desetih letih se v našem stanu ne more napraviti, kakor pravimo — karijere, in oni, komur ni Rojenica že v zibeljko položila par zlatnikov, ne napravi je menda tudi v sto letih. Karijera, mastna služba, odlikovanje, vse to ne more vselej razveseliti človeka. Višja služba, večja odgovornost, manj uspehov, več skrbij. Tovariš v nabolj oddaljeni slovenski vasi utegne biti bolj zadovoljen s svojimi uspehi v izgoji in pouku kot oni, ki je že preletal vse plačilne razrede, seveda vstevši onega s 360 gld. plače.

Minila so zlata leta mladeniške brezskrbnosti, začelo se je resno delo, ki nas pa ne straši v sladki zavesti, da se nismo izneverili nekdanjim sklepom: srce in življenje slovenski mladini.

Žalibože, niso znali, še ne znajo in tudi nečejo prav ceniti naše ljubezni. Resnica je, da se ljubezen ne da kupiti in ne plačati, a dobro za dobro se mora vračati. To že zahteva takozvani „bon ton“.

Upajmo! Gospod urednik, upanje je zelo po ceni. Torej upajmo, da nam prihodnost prinese boljših časov. Gotovo se marsikdo spomni, oziraje se v preteklo desetletje svojega delovanja tudi mnogo britkih dni, ne vsled stanovskih težav in bremen, marveč zato, ker nas drugi ne umejo in kar je najslabejše: tudi ne marajo umeti. Tovariš, ako te mučijo taki otožni spomini, pomisli, da te nada o lastnih uspehih ni varala. To ti bo po desetih letih najlepše plačilo.

Snaga.

Na, kedo se bode vedno umival! Moji otroci morajo delati, ne pa, da bi se z vodo igrali. In če pride moj otrok vmazan v šolo, nima učitelj pravice siliti ga k umivanju, ali ga radi vmazanosti celo kaznovati!“ — In glasen, samosvesten pa ironičen smeh razlegal se je po teh besedah po sobi sicer pridnega, dobrega kmeta.

Ni bilo to v okoliši mojega delovanja, bilo je to v mojej rodnej vasi. V živem pogovoru bil sem z „Zidarjevim strijcem“, in ker ta strije prav mnogo in rad bere, ve tudi marsikatero prav pametno reči, posebno ima poln rokav vprašanj, ki kažejo njegovo vedoželjnost, glede snage pa ima svoje trdne konservativne misli.

Takih besedij pa slišiš lahko, češče kakor bi mislil v premnogih vaseh. Ni obilo mater, katerim bi bila prva skrb pri mladem njenem naraščaji snaga in zopet snaga, ampak jih je temveč, ki skrbe le, da imajo njih ljubčeki polne želodčke. Kaj pa naj bi rekli o očetih? No, ti pa res največkrat nimajo časa, da bi mogli dosledno zahtevati od otrok svojih, da naj se umivajo, in le, ko pride „zamazanček“ ves prašen in blaten očetu pred oči, tedaj ta nejevoljno zakliče: „Ej, kakšen pa si? Se mi ne greš precej umit? Tak si kakor pr!“

Tako pa je učilnica čestokrat jedino torišče, kjer naj se mladina marljivo in dosledno navaja k snažnosti, učitelj je mnogokrat jedini, ki — svest si svoje naloge — zahteva, da prihajajo učenci umiti in osnaženi v šolo, kakor se spodobi človeku.

Da je snažnost prevažna v vsacem obziru, bodisi glede zdravja ali nravnosti, o tem prepričan je vsakdo. Ko bi nas pa tudi ta dva načelna faktorja ne silila, da zahtevamo snažnosti pri vsacem učenci, siliti nas mora k temu že naše nam prirojeno samoljubje. Kakoršno snažnost ugledaš na učencih svoje šole, prav tako bodeš uzrl na njihovih knjigah, pisankah, spisovnicah itd. To je lice tvoje šole, to je ob enem odsev tvojega delovanja, ta odsev pa te v očeh svetá povišuje ali ponižuje.

Prvi pogoj vse snage je voda. Stvarnik dal nam je tega daru v tolikej meri, da ga skoraj največ zemljanov za dar ne spoznava, pa se ga premnogi kolikor mogoče izogibljejo. In ravno glede umivanja mora učitelj pogosto nejevoljno z glavo zmajevati, ko vidi, da se šolska mladež vode tako boji.

„Zakaj pa nisi danes umit, Janezek?“ — vprašal po zimi učenca. „Mama niso 'mel neč gorke vode“, odgovarja ti prepričevalno. Seveda, vsak uvidi, da potrebuje ljubček materin tople vode, ako se hoče umiti; ako je ni, pa tega storiti ne more!

Ravno ta razvada se največ nahaja po deželi, ko bi človek vendar mislil, da se tu rod najbolj utrja. Kmetška mati — ne vsaka — pa je trdno prepričana, da se jej mora Janezek prehladiti, kakor hitro se bode isti z mrzlo vodo umil, in vrhu tega ga še tudi — — blato pred ostro burjo greje.

Tu mora učitelj z dejanjem in z besedo kazati pravo, tu ne sme mirovati nijednega dne, neutrujeno je treba pregledovati slednji dan vsacega učenca ter zahtevati, da so umita tudi ušesa in vrat in ne samo nos, pa tudi zapestji in lehti.

Novi ukaz, da imamo poročatitu di o stavljenih kozah, nam odgrinja čestokrat neprijetno podobo. Listka o stavljenji kôz nihče nima, o uspehu sam povedati ne ve, treba je torej novemu učenčku odvihati rokava notri do ramen, da se je mogoče prepričati o uspehu. Tu pa zagledaš pogosto roko do ramen pokrito z davno zastarelo zemeljsko skorjo, da nehote odmakneš oči.

Prilika, da navajaš otroke k snagi, ponuja se ti vsak trenutek, osobito v začetku šolskega leta, vsak dan o pričetku pouka, pa tudi toliko berilnih sestavkov ti ponuja priložnost, da pač nisi v zadregi, kako bi otroke privajal k umivanji in k snažnosti sploh.

Vsacega zanikrneža pa, ki se ne zmeni za naročilo učiteljevo, kaže kar naravnost k vodnjaku poslati, to pa po uku, da ne zamuja šolskega časa. Redno pa naj se tak nêmarnež na to tudi izkaže, kako se je umil. Ako je videti pomanjkljivost — pa še k vodnjaku! Tako je ravnati dosledno v letnem kakor v zimskem časi, in — — obrnilo se bode gotovo na bolje.

Dokazovati je treba šolske mladini in odraslim, kjer je le prilika, da se ravno z mrzlim umivanjem krepimo in utrjujemo, da se tem načinom ravno najložje prehlajenju izogibljemo. Nasprotno pa se prehladu ubraniti ne moremo, ako si s toplo vodo mehkužimo telo in duha.

Snago in zdravje varujemo si pa še največ s kopanjem v hladnej vodi, in pri tem je prevažno že kopanje malega deteta.

Komaj zagleda drobna in nežna stvar svet, že mu je nujna potreba blagodejna kopel. To tudi vsaka izkušena mati ve in zato ne pozabi nobenega dne, svoje dete skopati v toplej vodi.

Toplina kopeli naj bode v prvih tednih pač precej visoka, t. j. do 28° R; pozneje ima kopel postajati hladnejša in hladnejša, da je slednjič okoli 17°—22° R.

Kaj pa store mnogokrat mlade matere in še mlajše tete, ki v svojej nevednej skrbnosti in neovrgljivej prebrisanosti, zanašaje se le

na svoj individualni čut, napravljajo kopel, ki bi bila pač pripravna za parno kopel, a ne za telesno izmivanje prenežne kože otrokove. Res ni čuda, ako se v resnici prigodi slučaj, da trpi v takej vodi skôpan otrok za spečenino. Prepričal sem se sam, da je imela kopel, pripravljena otroku, 40° R in vem, da včasih toplina še to visočino presega. Zato pa: nobena mati se ne zanašaj na čut svoje roke, ampak pripravljaj kopel le s termometrom v roki.

Ko otrok zibelki odrase, pa ga je treba navajati na popolnem mrzlo kopanje, in s tem se mu bode zdravje najbolj učvrščevalo.

V mislih pa mi je čestokrat kopanje odraslih otrok, posebno šolske mladine. Tu se pač ni bati, da bi se otroci ogibali vode, ne — ravno nasprotno: tiščali bodejo k vodi in pri kopanju pozabili na ukaze očetove, pozabili bodo celo na kosilo.

„Ko hrast ozeleni“ ali pa: „ko bodejo na „aferten“ papež vodo žegnali, tedaj se pa pojdeš kopat“, rekali so mi oče sleharno pomlad, in tedaj pa ni mene ne družih udržal nihče, v vodo smo morali in bila nam je dovolj topla, da le ni bilo ravno ledu na njej.

Tako se godi še sedaj. „Ko hrast ozeleni“, — tedaj pa bodeš videl ob bregovih“ potokov in rek tekati navzgor in navzdol nago mladino, videl jo bodeš prekopicovati kozolce — in videl bodeš, ako si skrit, še marsikaj!

Ne vleče mladine toliko želja po snagi in trdnem zdravju do vode, vleče jih mnogo bolj prepričanje, da se giblje ondi vsak v popolnej prostosti, nebrzdan — nenadziran! Da, tu se mota in giblje mladina obojega spola, in tu se mnogokrat vrše djanja — nenravna, ki okale premnog dragocen biser, da mu je vzeta jasnost za vse življenje!

In stariši se najčeešče ne zmenijo za otroke pri kopanju — „vsaj je voda plitva“ — pravijo, pa je vse dobro. Pa seveda, tu ni nevarnosti — — drugače je v šoli! Da, šola je pa vse kaj družega! Tu se mu izprijetnost vcepi! Daleč smo še!

Tu je treba zopet učiteljevega vpliva, treba ostrih odredb, po katerih se imajo učenci ravnati. Mnogi protestujejo, da bi se kopali učenci v obližji hiš; pa slednjič je bolje tu, kakor pa daleč proč, kjer jih nobeno oko ne vidi.

Trebalo bi kopališč, kjer naj bi se mladina tudi veselila prostosti, a kjer bi se morala vesti vsegdar spodobno in nravno.

K snagi treba je prištevati še posebno izčesavanje glave, osobito pri deklicah. Vsaj vsak iz lastne izkušnje ve, česa ni moči vsega ugledati na glavah naših „visokošolcev“ in „visokošolk“. Takih prilik ne gre zamujati, treba je učencem na odprta usta povedati, kaj se je opazilo, le imena ni imenovati. Vsaj to store mnogokrat sosedinje take zanemarjene glavice, tako da jo mora učitelj še modro v svoje

varstvo jemati, če hoče, da ne narase največje sovraštvo in zaničevanje med učenci. Besede kakor: „li more kdo reči, da ima prav gotovo čisto glavo?“ — pa ob jednom oster spomin do vseh, poravnale bodo vse preziranje, dotična „glavica“ pa se bode že iz hvaležnosti do prihodnjega šolskega dneva izčistila. Nikakor ni trpeti pri deklicah pokritih glav v šoli, kar se na deželi posebno rado utihotapi.

Slednjič paziti je tudi na obleko učencev, kar je pa na deželi ravnati previdno. Mnogokrat beda, še večkrat uporaba učencev pri delu ne pripušča učencem lepe, včasih celo ne čedne obleke. Vsekako pa mora učitelj delovati na to, da so oblačila učencev kolikor moč zakrpana, oprana in očejena.

To bi bili najpoglavitnejši pogoji snage pri učencih, in ako smo dosegli, da gledamo v čista in omita lica in roke in očejene glave ter vidimo zakrpano in snažno obleko, tedaj nam ne bode težko doseči, da bodejo tudi vsa učila in vsi izdelki š. mladeži snažni in tedaj bode vse lice naše šole — — jasno!

Pajek.

Pri zadnjem jour-fixu „Slovenskega učiteljskega društva“, naložil mi je nekdo, da opišem pajka ter Vam podam njegovo sliko, kolikor mogoče resno — seveda.

„Kako li more kedo pajka tako čislati, da si želi njegove podobe?“ — misli si gotovo marsikedo, in tem dostavljam, da se je istemu velečenjenemu gospodu le moj srebrni pajek, katerega sem imel za vratom, tako omilil, da si ga je zaželel.

In jaz pa, ko sem zapuščal vašo preprijetno družbo, ko sem stopal o polnoči sam po vižmarskej samoti, ko ste med tem vi še navdušeno „salamandra“ bili — — ali kako se že pravi — — jaz pa, pravim, nisem se mogel znebiti tega „pretetega pajka“, da govorim s poštenim Ribničanom. S pajkom v glavi legal sem spat, s pajčevino preprežen ustajal sem zopet, v šoli domneval sem videti v ljubkih obrazcih same prebite pajke. Pajek tlačil me je kakor mora po dnevi in po noči, dok da sem se podvrgel tej pajčjej studiji ter se s tem otresel sitnega mi bremena.

Ko sem prebiral učene knjige, ni mi nikakor ugajalo, da meče prirodopisna veda tako različna bitja kar povprek vse v jeden koš. Pajkovci imenujejo se: ščipalci, pajki, grinje, klešči in brezpljučniki. Pomislite: ščipalci, ki rodevajo žive mlade, grinje in brezpljučniki pa so mikroskopična bitja in — — poštenega pajka pa tudi ne gre zaničljivo pajkovca imenovati!

Zanimivo bi bilo ogledati si nekoliko razne ščipalce (Scorpionidae), ki nas v brezbrojnih vrstah ščipljejo, pikajo, zbadajo, da nam čestokrat duša obupava — — — — — pa to stori morda kedo drugi, jaz pa ostajam pri pajkih.

Neštevilna je njihova množica! Od najmanjšega, s prostim očesom komaj vidljivega pajčeca pa do največjega do 18 cm dolzega pajka (Mygale), v najrazličnejših barvah stopajo ti pred oči, snujoč dolgo, srebrno svojo prejo. S kako raznimi lastnostimi brodijo po tem božjem svetu!

V glavnih lastnostih pa se strinjajo vsi: osmeronogi roparji so, ki bajé ne koristijo pa tudi ne škodijo. Že sveto pismo pa obsoja človeka, ki „ni krop ne voda.“ In koliko nas je pajkov, ki držimo križema roke, kadar se nam podaje opravek, katerega se z jalovim

izgovorom lahko znebimo. Ne mislim, da bi bilo med nami taci, ki bi ne spolnovali zakonitih dolžnostij svojih, pač pa nas je mnogo, ki bi storili za svoja društva in pa za strokovna lista lahko mnogo mnogo več. Kako neprijetno se bero mesto duha vedrečih razprav čestokrat smrtni vzdih tega ali onega društva, kako nemilo dirne človeka, ko vidi v strokovnih listov predalih slabo prikrit boj, kateri list naj bi še dalje užival pravico življenja, kateri pa ne.

Res je, poviševalo bi naš stanovski ugled, ako bi bili jedini v vseh svojih nazorih, in ako bi imeli jedin strokovni list — — to čutili bi celo gmotno! Nekaj dobrega pa zna vendar le nastati iz obstanka obeh listov: tekmovalje mej njima — tekmovalje za prvenstvo, za obstanek! Vsak, ki je prijatelj temu ali onemu listu, ali obema, podpiraj ga gmotno in duševno — — in tu se pokaže, ali ima pravico izhajati le jeden ali oba — — ali nobeden! Imam oba lista in — — tekmovalja komaj pričakujem, tekmovalja s poučnimi razpravami. Tako tovariši, pa brez javnega prepira, brez boja! — — Podobni smo pajkom, ki ne trpe družega poleg sebe!

Bral sem torej, da ni prištevati pajka niti koristnim, niti škodljivim, a tega mnenja jaz nisem. Pajki iztrebljajo muhe se sveta, in muhe so pa nevarne — — posebno v človeških, in tako menda tudi v naših glavah. Kaj bi bilo, ko bi se tudi v naših glavah zaredil roj nagajivih muh, ki bi se preširno razprostrli po naši zemlji! Učitelji muhasti!! — — Veste pa, da lačen, sestradan konj ni nikdar muhast, rejen pa le prerad. Zato pa menda so oni pajki, ki nam kruha le pičlo dele, prav koristni pajki, ker nam tako posredno uničujejo muhe v naših glavah. Ko bi oni le povsod z jednako mero delili!

Da imamo prepičlo hrano, to občutimo tem bolj, ker imamo liki pajkom prav izborna grizala in prebavila, ki zahtevajo tečne, krepke hrane in ne samega — — — krompirja.

Pajki predejo umetno, da najumetnejšo mrežo, kar je mrež na svetu, in teh ni malo! Vse je pripravljeno, da nam zaprede ravna pota, in ako nam naši bližnji tega ne store, zamotavamo si tek življenja sami, da se izpodtikamo pri vsacem koraku.

Na mehkem, krogličastem, golem ali obrastenem zadku ima pajek 4—6 bradavic, na vsakej bradavici pa 100—200 luknjic, iz katerih se snuje ravno toliko pretencij nitij, ki se po potrebi strnejo v jedno samo nit. S to pa prepreza pajek vse steze in vsak kotiček.

Kdo ne ve, kaj obseza pojem: nadzornik in pajčevina! Komu se ne ježe lasje, koga ne spreletava zona in ga ne stresa mraz po vseh udih notri v kost in mozeg, ko sliši oni dve besedi v zvezi! Vi jedini ste vzvišeni, mestni gg. tovariši! — za vas skrbi materinsko mestni šolski svet, a mi deželani pa že vemo, kaj se pravi, ko visi pri inspikiranji pajčevina se srede stropa tako hudobno nadzorniku

ravno pred nos, da zadruga trepet — ne nadzorniku — ampak tebi besedo v grlu, pa si ne veš pomagati! Dovolj te muke! — —

Pajki snovači (Tetragnatha) snujejo one milijone pretencij nitij, ki se v poznem jesenskem solncu bleste tako srebrno belo čez polje in travnik, kot čestitej starki njeni osiveli lasje. Trivijalen je izraz „babje leto“ — — jaz bi dejal „starih mamic leto.“

In s temi srebrnimi nitimi pa potuje čez loge in vrte, potoke in reke tudi nešteto pajkov, katere goni veselje, veda in izomika po daljnem svetu. Tudi v našem stanu je že pajkov, ki si žele, da pohite preko širnih dežel, da se jim vrste pred očmi lične vasi in krasna mesta, pa jim primanjkuje preje in vetra! Bode li Bog uslišal njihovo pobožno željo ter jim poslal mehkega prediva in krepke burje, dvomim! Želim jim pa obojega prav iz srca, da polete celo v deveto deželo!

Matija ali suha južina (Phalangium opilio) pa ne prede; pravijo, da zato ne, ker dela prelaz med ščipalci in pravimi pajki. „Pa kako bode revež prèl,“ ker vedno „suho“ južina! — — Da, da, tacih „matij“ nas je mnogo. Vsaj ne rečem, da bi morali imeti primake v izobilji, a treba ga je nam včasih vendar le kozarček, če hočete, da Vam kaj napredemo.

Čemur sem se čudil pri pajku, je to, da še dandanes predé brez stroja, ko le-teh vse giblje in mrgoli po svetu. Še celo mi imamo bralne in računske stroje. Kaj ko bi država necega dne razpisala nagrado za iznajdbo stroja, ki bi hipoma preustrojl šolskeje mladeži glavo in srce — — in to brez vednih vzdihov po boljšeji plači. Hipoma bi tudi prenehale jeremijade o ogromnih šolskih stroških in prišel bi tudi izrek „quem dii odere“ — — ob svojo veljavo, ne bilo bi trpinov učiteljev. Vsem bi bilo pomagano. Stroj „za likanje ljudstev“ — tako bi ga imenoval, — zaječal bi le tu in tam ter zaškripal, ko bi valjal med svojimi zobmi kakega posebnega trdoglavca — — pa kedo bi se menil zanj, mrtvo stvar, ko se še za nas malo kedo briga, še celo blagoglasno društvo proti trpinčenju živalij ne!

Pajek je osmeronog. Bog že vé, čemu jih mu je dal, samo umeti ne morem, kako da je obdaril učitelja samo z dvema. Te mu pač ne zadostujeta, kadar revež teka od Poncija do Pilata, da si pribori, ako ne boljše, vsaj njemu bolj ugajajočo službico. To so zanj malo častna pota, ko ga večjidel odpravljajo z več kot dvomljivimi upi! To mu teži srce in dušo, to mu upogiblje glavo, da mu je videti priraslo oprsju njegovemu, kakor pajku.

Očij imajo pajki osmero; te jim menda zadostujejo, ker ni videti, da bi si natikali še očala. Učitelj bi očij pač tudi potreboval: jeden par spredaj, jeden zadaj in še na desnej in levej po jeden par!

No — pajki dihajo s pljučami kakor mi in imajo baje prav trdna, dvema kožnatima vrečicama podobna pljuča. Posebnega je pri tem le to, da jih imajo v zadku in ne v prsih!

Vseh vrst pajkovih je nekaj tisoč. Preobrazbe oni ne poznajo, razun prav posamičnih slučajev, pač pa se nekatere le. Ko bi pač tudi mi včasih slekli svojo staro dremotno suknjo, pa bi oblekli novo delavno. Kri bi nam hitreje krožila in zadovoljnost bi se vračala v naša prsa!

Ljubimsko življenje pajkovo pa ni ravno preveč mikavno: „dulcinea“ pajčulja vrača šestokrat svojemu „don quixotu“ njegovo ljubav s tem, da ga — — — pohrusta v pravem pomenu besede! Torej ni čuda, da vse pajčulje za toliko presezajo v obsegu pajke. Da biva taka krutost v tako malej stvari!

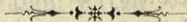
Jedno lepo lastnost, jeden blag čut pa le ima pajek, čut materski. Skrbno zavije drobna jajčeca v pajčevinat mešiček, katerega seboj nosi, ali pa ga skrije v varen kraj in se nikdar daleč od njega ne loči. Svoj zarod čuva skrbno do tedaj, da se mladi pajčeci razidejo „s trebuhom za kruhom“, kar se navadno v kakih desetih dneh, takoj po prvej levitvi zgodi. In mladega zaroda je mnogo, mnogo — — — skoraj toliko kakor pri marsikaterem učitelji! Oj — — — pri tem tudi mnogokrat vse mrgoli in se gnete med nogami, vse vpije in kriči po zibelih in klopeh! Da, da — — učitelja je v tem Gospod Bog obilo nagradil!

No, resnici na ljubo moram le dostaviti, da navadno odredi pajek okoli 100 pajčeev, a pri učitelju je povprečno število naraščaja 8 — reci: osem — — — tudi nekaj, ne li?!

Takim učiteljem — očetom pa bi res trebalo, da bi jim pajek križavec (Epeira diadema) na kvaterne srede noč pripradel petero pravih števil, ki bi prihodnje nedelje jutro vse rudeče oznanjale strmečemu svetu, da je učitelj zadel še več kot terno! Pa kaj, pajka, najbrže bi bile vse preklicane, in učitelj bi se mogel le še veseliti, kako lepo je vse zadel! Pa vendar poskusite tovariši, morda bodo vsaj tri prave! — Ako pajek ne priprede takoj vseh treh, ne opupajte — — morda je še mladič! Vadite, dresirajte, stradajte ga — — ni pajka, da bi se ne udal! In ko zadenete terno, ko preštete denar, in vam obraz ne more zlesti v navadne čmerikave gube, tedaj pa se spomnite s prav dobro remuneracijo vašega tovariša, da si kupi zatega pajka — — — — če bode slučajno s kruhom založen!

Ako omenim še, da je pajek izkušen meterolog, povedal sem vse, kar bi vas utegnilo zanimati. Stavljam k sklepu jedino še predlog, da napravimo tudi mi meteorologično opazovališče, kjer bi redili nekaj pajkov ter jih skrbno opazovali, da izvemo: Kedaj učitelju vremena bodo se zjasnila?

F. Črnagoj.

Ivan baron Kobencelj,

deželni glavar Kranjski.

Spisal Jakob Dimnik.

I.

eroma dve uri od svetovnoznane Postojine, na severozahodni strani, štrli sredi skalovitega gorovja strma pečina navpik v nebo. Na nji beli se sivi grad, sedanji Luegg ali grad Predjamski. Svet okolu njega je jako divji; visoke skalnate stene in globoki prepadi ga obkrožujejo. Kraj ta, kakor i okolica je jako pusta, bolj podobna pustinji, ko človeškemu bivališču. Mati priroda jo je brez vse krasote pustila, kakor bi bila razlila ves svoj srd na njo. Grad Predjamski je tako potisnjen pod visoko skalo v duplo, da ga stena nad streho viseča poplnoma brani deževja in vihre. Tožno gleda tja po dolini, kjer se drvi deroči potok Jamščica, z groznim bobnenjem izgublja oč se v skalnato brezdno; turoben premišluje časa beg primerjajoč. koliko življenja in živahnega gibanja bilo je nekdam tu gori, a kako pustotno in mrtvo je dandanes. Ondu na zidu naslikan je velikansk grb z letnico 1570, ki pripoveduje, da je v imenovanem letu ta grad sezidal Ivan baron Kobencelj, bivši dvorni kancelar nadvojvode avstrijskega Karola v Gradci, osvojivši si tu vlasteljstvo. Kobencelj bil je tudi svètnik in dvorni tajnik pri kralju in potem pri cesarju Ferdinandu I. (1556—1564.) Cesar imel je Kobencelja spričo njegove marljivosti, udanosti in zvestobe jako rad; zbog velikih zaslug povzdignil ga je v viteški in pozneje v baronski stan. Kakor Ferdinandu I., enako bil je Kobencelj tudi Maksimilijanu II. (1564—1576.) in Rudolfu II. (1576—1612) jako priljubljen. Zavzemal je mnogo visokih mest; leta 1592. bil je tudi deželni glavar Kranjski. Za razna diplomatska posla bil je Kobencelj popolnoma na svojem mestu. Zanimivo bilo je njegovo poslanstvo na Rusko (1576—1581.) 1, o kojem se pripoveduje nastopna dogodba:

Bilo je leta 1575. Cesar Maksimilijan II. pride na Dunaj, pokliče k sebi vse ministre in druge državne prvake ter se posvetuje z njimi o poslanci do ruskega carja, koji je nameraval razdreti trgovsko zvezo

mej Rusijo in Nemčijo. Tudi Ivan Kobencelj bil je poklican na ta shod. Vsakdo bal se je prevzeti važno nalogo, kajti tačas sedel je na prestolu ruskega carstva Ivan IV. Grozni (1533—1584), koji je bil tako strog in nagle jeze, da je šestokrat tudi poslance tujih držav usmrtil. Dolgo časa si belijo visoki možje sive glave svoje in boječ se, da bi cesar koga izmed njih ne določil poslanca, jamejo se polagoma umikati v ozadje. Le Kobencelj, premišljujoč to za vso državo važno zadevo, se ne gane s prostora svojega. Poprej bil je zadnji v vrsti a mahoma stal je prvi pred cesarjem. Rdečica ga oblije, ko se zdrami iz svojega premišljevanja, kajti nič ni čutil, kdaj so se drugi možje odmeknili nazaj. Uže hoče tudi on stopiti v ozadje, kar ga cesar vpraša:

„Hočete li Vi, gospod baron, potovati v Moskvo?“

Kobencelj ne odgovori ničesar na to vprašanje, temveč prikloni se molče vladarju v znak, da je zadovoljen prevzeti poslanstvo. Cesar mu na to odgovori: „Dobro; potujte torej srečno: Bog bodi z Vami in pogumno zastopajte domovino svojo!“

Zopet se baron globoko prikloni in lakonički odgovori: „Da, milostivi gospod in cesar, to bodem storil!“

Drugo jutro pa nastopi uže dolgo in nevarno pot.

Kmalu se je pokazalo, da je Kobencelj popolnoma kos svoji nalogi.

Rodom Kranjec znal je dobro slovenski jezik in radi tega priučil se je tudi skoro ruščini.

Prišedši v Moskvo pred carja, stopi pokrit predenj ter mu s pogumnim glasom razkrije željo nemškega cesarja.

„Pes“ zaupije car z osornim glasom na Kobenclja, „od kdaj se pa govori z mano s pokrivalom na glavi? Ali ne veš, da sem ukazal pred malo tedni poljskemu poslancu, ki je bil pederzen kakor ti, kapo pribiti na glavo?“

„Prvič“ odgovori poslanec neprestrašen, „nisem pes, ampak baron pl. Kobencelj, poslanec mogočnega rimskoneškega cesarja Maksimilijana II., dokle je to toliko, kakor bi moj milostivi gospod sam govoril z Vami; on pa bi gotovo toliko časa klobuka ne vzel z glave, dokler bi se Vi ne odkrili.“

Znano mi je, kaj ste storili s Poljakom, in sram bi me bilo, ko bi bil jaz tako boječ, gotovo ni imel meča opasanega, kakor ga imam jaz.“

Potem udari močno po sablji svoji, stopi bliže carja in konča z povzdignjenim glasom svoj diplomatski govor.

Kobenceljev pogum je caru jako ugajal, zato govoril je nadalje ž njim prav prijazno, raje ga je imel, kakor vse dvornike svoje. Tudi njegov sin Fedor Ivanovič je Kobenclja zelo visoko cenil. To pa ni godilo opričnikom carjevim in postali so ljubosumni nanj. Zarotili so se zoper carja ter sklenili osvetiti se njemu in sinu njegovemu.

II.

Bil je prav lep jesenski dan. Solnce se je pomikalo vedno naprej na nebni svod ter trosilo tople pramene na zemeljska tla. Vse je hitelo na prosto radovat se krasnega dné. Le car Ivan bil je, kakor uže navadno koncem življenja svojega, danes še posebno otožen, sam ni vedel čemu; tesno bilo mu je v prsih, kakor bi slutil, da se v njegovem dvoru kuje zarota zoper njegovo življenje. Ni se mu ljubilo ni jesti ni piti. Tudi govoril je ta dan izvanredno malo. Zamišljen hodi po sobi gori in doli. Le zdaj pa zdaj pogleda skozi okno na grajski vrt. Tu zapazi Kobenclja šetajočega se po krasnem parku. Dolgo časa gleda za njim. Na misel pride mu prvi sestanek z njim in nehoté blagruje cesarja Maksimilijana, da ima tako zveste in udane poslanca, kakeršen je Kobencelj. Koliko na slabšem je on, ki ima sicer nebroj v lice zvestih in odkritosrčnih, a za hrbtom zavistnih in kovarnih opričnikov. Premišljujočega to in tako poloti se še bolj gorjupa žalost, in da bi imel priliko, pregnal bi jo — kakor je to pogostoma činil — z moritvijo.

Kobencelj seveda ni videl carja; z duhom bival je daleč v domovini svoji. Bil je tako zamišljen, da ni opazil, kdaj je prišel, polagoma korakajoč, na drugi konec sprehajališča. Tu obstoji in se ozira na okrog. V bližnjem „kiosku“ bila so vrata na pol odprta. Kobencelj pogleda notri in uzre carjevega kancelarja, točaja in mnogo opričnikov. Bil je preplemenitega značaja, da bi na skrivnem poslušal, kaj se pomenjujejo notri. Obrnil se je in hotel oditi. Nehote začuje sumno šepetanje. Kobencelj obstane in posluša. „Vzemite to steklenico“ pravi carjev kancelar točaju, „in zlijte jutri to tekočino v čašo carjevo in njegovega sina! Uspeh je zagotovljen. Ker bodo poslanci tujih držav pri dvoru obedovali, bode vsakdo sumil, da je jeden izmej tujih gostov otroval carja in sina njegovega“.

Dovolj je slišal Kobencelj. Obrne se proti svojemu stanovanju, premišljujoč, kako bi preprečil to grozodejstvo.

Drugi dan bile so gosti. Carju bil je odločen prvi prostor, poleg njega pa njegovemu sinu. Zraven obeh sedeli so poslanci tujih držav in nadalje domači dvorniki. Jedli so iz zlatih okrožnikov ter pili najdražja in najboljša vina iz čaš, okovanih z biseri in demanti. Car imel je tisti dan pred sabo najlepšo čašo, iz koje je le pri najslavnejših gostijah pil. Točaj stopi k njemu ter mu naliže penečega vina. Roka se mu trese in barve spreminjajo se mu po obrazu. Ivan prime za čašo, uže jo nese k ustam — hoče piti — kar stopi nanagloma Kobencelj k njemu, prime ga za roko, rekoč. „O, ne pij, ljubljeni car, na dnu te zlate, dragocene čaše čaka te smrt, kajti vino je otrovano!“

Kakor orel bliskne Ivan z očmi po svojih opričnikih. Kancelar in točaj obledita liki zid, malo da ne omedlita, kajti vedela sta, da jima gre za življenje.

„Kancelar in točaj“, zaupije car s tresočim glasom, „izpraznita to čašo na zdravje svojih malopridnih pajdašev!“

Lopova padeta pred carja na kolena, proseč ga milosti. Car, ta dan nenavadno milostljiv, prizanese jima na prošnjo Kobencljevo smrtno kazen, a pošlje ju v prognanstvo.

Misliti si moraš, blagi čitatelj, kako je bil car Kobenclju hvaležen, ker je otel življenje njemu in sinu njegovemu. Vse mu je dovolil, kar je le želel, seveda tudi vse prednosti glede trgovinske zveze z rimskonomškim cesarstvom. Poleg mnogih družih dragocenostij, podaril mu je tudi ono biserno čašo, iz koje je prežala smrt na njegovo življenje.

V poznejših letih pridejali so potomci Kobencljevi čašo v svoj grb in še dandanes pripoveduje ti ljudstvo, naseljeno v okolici gradu Predjamskega, o tej čaši, koja spominja, kako je naš slavni rojak in deželni glavar Kranjski otel življenje ruskemu carju Ivanu IV. Groznemu in sinu njegovemu Fedor Ivanoviču.

Na grobeh.

Vseh mrtvih dan!

Bledó trepeče nad grobovi

Tisoč svetil,

In križe, kamne vrh gomil

Jesenski venčajo cvetovi —

Vseh mrtvih dan!

Gregorčič.

Grez ovenelo, mrtvo polje brijejo jesenski vetrovi. Na nebu — nizko, malone pri zemlji, — višijo sivi oblaki. Mrzlo je. — Listje dreves je že većinoma odpalo. Gole veje zró ravnodušno v nebo, sanjajoč o zlati pomladi, in o pticah, katere so žvrgolele za poletja v vejah. A zdaj jih ni! — Le ciprese so zelene. V nizko povešenem listju se glasi tajen šepet nalik pesmi žalostinki. . .

Kako sem sam! Koliko različnih obrazov, kako raznovrstni ljudje šetajo krog mene, — a vendar sem tako osamel. Vsi oni tovariši in prijatelji, katere sem ljubil, vsi oni so mrtvi, — mrtvi. Mir jim, mir jim! — — —

Kako živo je danes na pokopališču, na kraju mirú in večnega pokoja! Neštevilno lučic brli na grobovih, koje so prižgale žalujoče vdove in potrte sirote, milemu pokojnemu reditelju. Prihiteli so, obiskat grobov, obiskat onih, ki spé tukaj vekovečno spanje, ki so rešeni spon, koje nas potiskajo v prah, ki so rešeni bēde in rev življenja učiteljskega. Marsikatero obličje je rosno, — porosile so je pekoče solze. Zakaj, zakaj? Oni, ki tukaj spijo, so rešeni. Rešeni so borb in pez življenja. Zakaj tedaj plakati. Solze živim, solze onim, ki trpé bēdo, ki so nesrečni v svojem stanu ter nimajo toliko, da bi preživali sebe in svojce. Njim te solze! . . . A onim, ki spé v črni zemlji, onim — mir! —

— — — — —

Pred skromnim spomenikom, stoji črnoblečena gospa in plaka. Tik nje pa stoji kako šestletno dekletce ter vpraša najivno, turobno zroč v jokajočo mater: „Zakaj pa oče ne vstane, ako tukaj spi? Saj ti in jaz in Mirko vstanemo vsako jutro“.

Slušam in v duši mi zvené besede pesnikove:

„Kako zašlo si ti na grob,
Ti malo, ti neskrbno dete?“

Tam ob zidu pa so grobovi brez križev, brez lučij. Le tu in tam plaka kaka sirota, koji stresa mraz tanko odeto telo. Mir tudi tem, mir! — —

Čez ovenélo, mrtvo polje brijejo jesenski vetrovi. Na nebu nizko, malone pri zemlji, — visijo sivi oblaki. Mrzlo je. . . Listje dreves je že večinoma odpalo. Gole veje zró ravnodušno proti nebu, sanjajoč o zlati pomladi, o pticah, katere so žvrgolele za poletja v vejah. A zdaj jih ni! — Le ciprese so zelene. V nizko povešenem listju se glasi tajen šepet nalik pesmi žalostinki. — — Vsi oni, katere sem ljubil, kateri so me ljubili, so mrtvi, . . . mrtvi!

Tudi ti, tudi ti, predragi prijatelj in tovariš, že spiš tam nekje na majhnem pokopališču borne gorske vasice.

Lani je bilo, — sredi vinotoka. Šetala sva na polju, kojemu že je vtisnila jesen svoj uničujoči pečat.

V zraku je letela jata ptic. Selile so se v južne kraje. Pokazal si proti nebu in tiho djal: „Glej, kako bistro, kako ponosno hité proti jugu. A marsikatera bode na poti omagala in prihodnjo pomlad je ne bo več nazaj. — — Tako smo tudi mi. Kako ponosno, s kakimi upi in nadami stopamo v življenje. A čestokrat, žalibog, omagamo v borbah za vsakdanji kruh — za naš grenki učiteljski kruh. Zavejejo ledeni vetrovi, nesreča, sovraštvo nam stavi na pot razne zapreke in — omagamo. S strtimi jadri prijadramo v lukó miru, — v grob“. Z roko si mahnil po zraku, kakor bi hotel odgnati te neprijetne misli in zakašljaj si otlo. — —

Štirinajst dni potem pa smo te spremili v lukó miru, na — pokopališče. Mir ti, mir! — —

Čuj te zvoke! Kako mi segajo v srce! . . . „Dona eis pacem aeternam, Domine“. Daj jim mir in pokoj! . . .

* * *

Mir vam vsem, ki ste se borili z menoj za iste uzore, ki ste stali z menoj v istih vrstah ter ste pali pred — menoj. . . Ko besni vihar, pade ta ali oni dob, nemara vsi, — nemara ostane ta ali oni. A ta je osamel. Povesi svoje listje. Osrčje mu začne razjedati uničujoči

črv, dokler tudi njega ne podere. Dà, dà, kmalu pridem za vami, kmalu podere tudi mene vihar, — kmalu, kmalu!

* * *

Iz daljave, iz visokih lin mestnega zvonika mi udarja na uho zvonjenje. Kako turobno zvené glasovi zvonóv v mrzlem, z meglo napolnjenem zraku. In jesenski piš raznaša te glasove daleč, daleč ter priča o njih, koji spé nevzdrumno, večno spanje. . . A tam v daljni gorski vsaci, v nizki s siamo kriti kočici kleči pred staro podobo Matere božje sključena učiteljska vdova, prebira mej prsti debel molek ter žalostno šepeta: „Mir mojemu ljubemu možu, mir vsem učiteljem, ki so šli letos v deželo miru. . .

* * *

Čez ovenélo, mrtvo polje brijejo jesenski vetrovi. Na nebu, — nizko, malone pri zemlji, — visijo sivi oblaki. Mrzlo je. . . Listje dreves je že većinoma odpalo. Gole veje zró ravnodušno v nebo, sanjajoč o zlati pomladi, o rojih ptic, katere so žvrgolele za poletja v vejah. A zdaj jih ni! — Le ciprese so zelene. V njih nizko povešenem listju se glasi tajen šepet nalik pesmi žalostinki. . .

Na grobovih trepečejo luči. . . Iz daljave pa done zvonovi — Vsi oni, katere sem ljubil, kateri so me umeli, vsi oni so mrtvi, — mrtvi. . . Mir vam vsem, mir vsem!

Tudi jaz pridem za vami, že skoraj, . . . že skoraj. . . .

Nad grobovi šumé ciprese svojo pesem žalostinko.

Oh, kaj smo mi? Umbra sumus et pulvis. Prah smo in pepel, in sence, ki begamo nekoliko časa po dolini solz, da potem izginemo brez sledu, brez sledu! — — —

Z m e s.

I.

Gospod urednik! Sklenil sem po dolgem premišljevanji, da se bodem tudi pridružil številu vaših cenjenih sotrudnic in sotrudnikov. Popolnoma sem preverjen, da bodete z brezkončno radostjo pozdravili ta moj sklep. In kaj šele čitatelji? Obžalovali bodo, da se ni že prej oglasil vrli pisatelj. A nič ne de. Čitali bodo s toliko večjim zanimanjem moje listke, in kadar se jim izdam, kdo sem in kaj sem, dohajale bodo od vseh stranij častitke in darila — zadnjih več kakor prvih! Sicer pa ne prijemljam danes prvič za pero. Bili so časi, ko sem bil slaven pesnik in pisatelj. Kako so prišli ti časi, kakšni so bili in kako so zopet minili, to vse bodem kdaj pozneje povedal — sebi v olajšavo strašnih srčnih težav in žalostij, vam v razvedrilo in pouk, da ni dobro, ako jahanja nevešč pesniček zasede muhastega Pegaza, ki ga lahko brene v kak kot ali jarek, da se živa duša več zanj ne zmeni. Tako mine posvetna glorijska. Solze me hočejo zadušiti in zaliti, ko se spomnim tistih časov. Tolažbe vas prosim, mili bratje, da me ne uniči srčna bolečina!

Oprostite, gospod urednik, pozabil sem že, kako mora človek misliti. Najprej sem vas hotel prav presrčno pozdraviti čez hribe in doline, ki so raztreseni med vami in menoj. A začel sem precej razkladati svojo kramo. Kaj hočemo — občutki, o, ti občutki, to so čudne reči! Potlej sem hotel prositi vaše listkarje, da bi velikodušno dovolili mojim zmesem nekoliko prostorčka. Pa naj bo sedaj!

Pozdravljam vas torej prav lepo, gospod Jakob, pozdravljam vas kolegijalno, kakor se spodobi. Žal mi je, da se nisem v zgodnji pomladi, ko rožice cvetó in ptički pojó, domislil take svoje pisateljske zmožnosti. Takrat bi bil natrgal najlepših cvetic, povil jih v šopek in ga poslal vam v dar, da bi ga pripeli za klobuk in tako očitno nosili pred celim svetom vidni znak velikega mojega prijateljstva in nesebične, požrtvovalne moje darežljivosti. Misliti si pa smem, da je tudi vam že minilo poželenje po takih dareh. Mladost — ta ima še nekoliko poezije na sebi; kadar se pa človeku nabere čelo v gube, po katerih lahko biba skače, kadar tovor nese, takrat se uda bolj prozajčnemu življenju, katero se ga naposled oprime tako, kakor žeja vedno žejnega vinskega bratca.

Toda predolg ne smem biti v samem pozdravu, zakaj čas je drag in, kar je še več: dolgost življenja našega je kratka. Ta dolgost je

pa baje sedaj še kračja, kakor je bila v Preširnovi dobi. Bral sem namreč v nekem nemškem listu zadnji čas, da je neki pastor lutrš-vere po dolgem računanji in s pomočjo izvanrednega preroškega duha tako potuhtal in določil, da bomo šli dné 23. mal. travna 1908. leta vsi skupaj z zemljo vred rakom žvižgat, to se pravi bolj po domače, da bo takrat vsega konec! O, ti preljubi moj pastor, kako si ti strašno učen! Predno pa se bo to zgodilo, prišel bo na svet novi Napoleon, in začela se bo strašna vojska, hujša kakor tista Črnagojeva. To bo tako okolo leta 1900. Kar nas je učiteljev vojakov, bomo zaprli svoje univerze in krhali bridke sable nad buticami svojih sovražnikov. Oni pa bodo naše kože luknali s še britkejšimi krogli, da bomo končno prevrtani kakor zajec, ko ga prinesó mati pečenega in v omaki se kopajočega na mizo. (Ti, zajček, sline se mi cedé po tebi!) Kadar bomo vsi pobiti in pokončani, takrat bo prišel Antikrist in — adio mondo! Tako malo časa torej! Bridko se meni pri sreci stori, kadar v te grozne zamišljam se dní. Kmalu bi začel pisati pesem o konci sveta, takó me je prevzelo!

Kako zavidam vas, predragi moji tovariši, ki ste škarte — ali drugače rečeno — ki niste še nikdar in nikdar ne boste lezli v vojaške suknje. Takrat, ko se bomo mi najbolj klali in lasali za žive in mrtve, sedeli bodete vi doma za pečjo in popravljali šolske naloge in pisali šolske zamude. Kratek čas vam bodo delale skrbne matere malomarnih učencev in učenk, ki jih bodo zagovarjale: „Naznanili ste me, učenik, ker ni bilo mojega sinčka v šolo. Pa ga res ni bilo? E, saj je bil! O, ne — ni ga bilo, ne! Pa zakaj ne? Ne veste tega? Perje je trebil doma in krompir je lupil pa blato je strgal z očetovih črevljev. In naj bi šel v šolo? Ali nimate glave? Pravijo, da ste strašansko učeni, pa še ne veste, da je treba perje trebiti, če se hoče pernica narediti; krompir se mora olupiti, ako ga hoče jesti; in kdor gre v nedeljo k maši, ta mora imeti snažno obučo! Bog pomagaj, da še tega ne veste! No, ta je pa lepa!“ — In ti, dragi moj amice Martine, „ki si pogumen dečko, dejal bodeš takrat: „Veste, mati, to ni njegovo delo.“ — „Tako!“ (Mati bo zardela, kakor zardi rak, kadar ga vržeš v vrelo vodo.) — „Tako! Glej ga, glej! kdo pa naj to dela. Jaz? Seveda, on pa bo kuhal, vi pa boste jedli tisto, kar bo skuhal. Kajpada, boljše je zanj, če presedi dan v šoli, zvečer pa škriplje za pečjo po tablici, da človek še spati ne more. O, ti sveta pomagavka! Lahko vam, ki imate tri dekletke, dve kuharici in jednega hlapca.“ (A Martinus je čisto sam.) „No, lep gospodar ste vi, ki ne znate nič o perji, o krompirju in o umazanih črevljih. Bog vas udari s svojo šibo, pa s tisto, ki jo ima za velike praznike! Vi — vi — uh, vi ste pa vi!“

Martinus et consortes, pústi peč, naloge in zamude in béži v vojsko, tam si gotovo varnejši! — „Ali nas še zavidáš?“ — Zdaj pa ne več!

Pa sem jo zopet nekoliko mahnil v stran. Saj mešam zmesi — nič ne de, četudi je vse zmedeno. Človek je nekako tak, kakor metuljček. (Ej, ko bi me prava gospica koleginja čula!) Ta se dvigne v zrak in zre po pisanih vrtnih gredicah. In spusti se na cvet, ki mu odpre sladko svoje nedro; kadar pa ima dovolj, splava na drugo cvetje. Tu srka svoj zajutrek. Pod njega težo se ziblje ljubka cvetka lahko sem in tja, solnčni žarek pa se lomi v rosnem biseru in se čarovito veže in druží s pisanimi metuljimi krili. V zemlji pa rije črv. In ko je v zlatem jutru priroda oblita z neopisno lepoto, takrat rije črv v korenini! Ko se budi življenje daleč na okrog — takrat rije črv v življenje mladi rastlini! In ko z vso svojo mogočnostjo objame vesolnost jasni, solnčni dan, da se vse dviga, kipí — takrat pretrga črv poslednjo koreninico. O, ti črv, da bi te kokor pozobala!

In človek? — Dviga se nad drugo stvarstvo, tudi človek nad človeka. In plane na stvar, na bitje! Kadar se nasiti, pusti svoj plen časih do cela uničen, časih v zadnjih hiph pojemajočega življenja. Ali strásti, brezsrčnosti ni nikdar dovolj. Dalje, le vedno dalje in več in več! Pod nasilstvom človekovim gine lepo življenje. Pod njega lahkoživostjo, brezznačajnostjo in norostjo ginejo vzori. Sevaj, solnce, kolikor hočeš na stvore, osnutke in naklepe plemenitih src — zaman: črv je v korenini, črv nepremišljenega dela, napačnih nazorov, ki trgajo korenino za korenino. In pade, kar je postavil duh! Res je sicer, da se vzorov nihče ne na jé; kdor jih pa nima, ta pa tudi samo jé, ker misli, da je glava in možgani in srce in vse, kar ima od pet do vrhu temena samó želodec. In temu je treba različne hrane: mesa in vina, a tudi časih in pri nekaterih kaj takega, kar oslabele, izrabljene živce poživilja in draži!

Uh, zakaj si me tako pokvaril, ti naš listkar Pesimist tam nekje iz razdrte šole! Prosim te lepo, odstopi mi malo prostorčka, da se bom časih prav mogočno razkoračil v listku, koder si ti razlagal črne svoje misli. Dregnil si v sršenovo gnezdo. Iz njega je zletel hudi in bojeviti tvoj nasprotnik, kolega Optimist, ki se je tiste čase hodil v Savo kopat, da si je kri hladil. Bila sta hud boj, kakoršen bo tisti pred Antikristovim prihodom. Ti si ostal — aut Caesar, aut nihil! — prijatelj Pesimist. Nasprotniku tvojemu se je pa skrhalo kopje, saj je popolnoma potihnil. Zbira svoje zapiske — le čakaj, bo ti že posvetil!

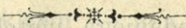
Res, črne so tvoje misli, Pesimist. Prav ti je, zakaj si se prekrstil! Kako vse drugačen je naš Francè, ki ima črno ime pa blede lice. Ti si mojster, Francesco, naš humorist brez humoristične žile, kakor si sam nekoč dejal. Če bi jo kje imel, prišel bi jo gledat in vzel bi ti košček in ga del kam pod svojo kožo, da bi jih tu in tam mesto tebe brusil. Ti si moj prijatelj, časih sem pri tebi že južinal, daj mi tudi ti malo mesteca.

Kdo še piše v listek? Ha, ha! No Gangl mi bo oprostil, če tudi njega malo otipljem, saj to nikomur ne škodi. Nekoč sem ga dobil na cesti in mu dejal: Ti, pojdi, bova se kaj pomenila. „Nimam časa“. Pa hajdi z Bogom, mislil sem si. Nimaš časa, sevé, doma pa kadiš cigarete in drgneš po popirji, pa nimaš časa. Pústi tobak, ta vsakemu škoduje, pústi oni kisli čviček, ki ti tako prija in pústi — e, pústi, kar sam hočeš! Dà, pústi tudi meni malo prostora.

In še kdo? — Spominjam se, da je svoje dni prav krepko pisala neka gospica koleginja: dvignila je uma svetli meč za svoje tovarišice in zase proti onim, ki so bolj kmetavzarskega vedenja in mišljenja contra njim. Svoje zmesi bi takoj vrgel na gnoj, ko bi se zopet katera oglasila. Na dan! Ni treba plesti samo nogovic in čipek in drugih takih stvari — veste, da imamo moški drugačno in ženske (dame, prosim) drugačno življenje. Če nam n. pr. tisti izpod Šmarne gore tako odkrito opisuje svoja najtežavnejša pota, zakaj ne bi kaj enakega izvolila napisati katera velecejenjenih gospic koleginj? Ne zahtevam ničesar, Bog varuj, to je samo ponižna prošnja, ki sem jo izrekel v blagohotno uvaževanje. Strah me je samo, da bo dobrima dvema tretjinama naših gospodičin koleginj ta prošnja ostala na vekov veke neznana.

Mislim, da bo za jedenkrat dovolj. Zelo hudo bi mi bilo, ko bi kdaj zvedel, da se je kdo kislo držal, ko je prečital to zmes. Človek vender ne sme biti prehude jeze. V tem sem vam jaz sam najlepši vzgled. „Po meni se speglajte“, dejal bi Anka Luj. Kranjski narod ima može, kateri radi po svetu hodijo. Moj znanec je neke jeseni nakupil nekoliko različnega blaga in je šel kramarit tja, kjer rabijo take malenkosti, kakoršne so traki, hlačniki, pasovi, krtačice za brke in brčice, pomade etc. Ko je svoj drobiž prodal, prišel je spomladi nazaj, toda slovenščino je popolnoma pozabil. Prišla sva skupaj. Bil je pa bolj štokrljat mož in stopil mi je prav pošteno na kurje oko. Zbolelo me je, da sem zajavkal. On je pa prav v klasični nemščini dejal: „Alsten majn ger i hab si alsten of der fus šten alsten niht gern gmoht alsten bit reht šene alsten niks pozameren alsten!“ — Takrat so mi stopili lasje pokonci, a storil in rekel nisem ničesar. — Da bi te grable upalile po čeljustih, ti kramar moj Alsten!

Gorjanec.

Učiteljski izpiti nekdanj in sedaj.

Predno preidem k svojemu predmetu, pojasniti mi je v prvi vrsti, v kakšnih razmerah je živel ljudski učitelj v pričetku 18. stoletja in v kakem položaji je bila njega šola. O ljudski šoli v današnjem smislu govoriti, je seveda težko, akoravno je bila za deželo ustanovljena uže s šolskimi zakoni 16. stoletja. Za take šole je bil vsprejet posvetni učitelj po občinskem predstojniku, in potrjen po cerkveni oblasti. Imeti je moral potrebna svojstva in smelo trdim, da je bil obstoj ljudske šole v kakem kraju zavisen od sposobnega cerkovnika, ki je vodil potem pouk v občini do svoje smrti. Predno pa je nastopil svojo službo, prestatu mu je bilo izpit pred komisijo, obstoječo iz župnijskega predstojnika, njega pomočnikov in župljanov. Pred to komisijo, zbrano v župnijski cerkvi, je moral kandidat pokazati vsa svojstva dobrega (?) pevca, ker takega so potrebovali pri cerkvenih opravilih. Prebivši izpit iz glavnega predmeta, se je podala komisija v župnišče, kjer je imela nalogo izprašati kandidata iz drugih, tudi učitelju potrebnih predmetov. Bral je navadno nekaj odstavkov iz svojega pisma, ker je nedostajalo šolskih knjig, potem je odgovarjal na stavljena vprašanja iz katekizma, pokazal, ako zna pisati, in ako je znal še kaj številiti, je bil izpit končan. Podelila se mu je služba, katera mu ni donášala toliko, da bi mogel preživiti sebe in morebiti svojo prav obilo družino. Zato se je pa uže prej pobrinil, izučivši se kakega obrta, kakor črevljarstva, krojaštva i. dr. Tako se je poleg svojega obrtovanja pečal tudi s svojim postranskim poslom — z učiteljevanjem!

Ako si še ogledamo prostore njegovega delovanja — zatôhle delarne, natlačene z ukaželjno mladežjo, ne redko v družbi, katere niti imenovati nočem, vihteč nad njo svoje tedanje najboljše učno sredstvo — brezovko, potem imamo dovolj, da se ne čudimo vspehom, katere je zabilježil zapisnikar ob vršitvi učiteljskega izpita v l. 1729. in ki se glasé v prevodu:

„Ker se je po smrti dosedanjega učitelja oglasilo pet prosilcev (Liebhaber), je krajni župnik prosilce v cerkvi vsprícho (vor Augen und Ohren) cele občine poskusil v petji. Po zvršitvi se je podal z njimi v župnišče, kjer so bili na sledeči način in s sledečim vspehom izprašani:

1.) Martin Ott, črevljar tukaj, v 30. letu njegovega življenja, je pel v cerkvi 3 pesmi. Učiti se mu je melodije, njegov glas bi bil lahko boljši. Bral je Genesis (I. knjiga Moz.) 10, 26 do konca (bis aus), črkoval je verz 16—29. Branje je zadostovalo, v črkovanji je napravil dve pomoti. Trojni rokopis je bral — srednje, tri vprašanja na pamet, odgovoril — prav; iz katekizma 54. vprašanje povedal (?) brez pomote; neizveden pa je v računstvu popolnoma.

2.) Jakob Mähl, tkalec iz D., jih ima petdeset že za seboj, je pel 3 svete pesmi, toda njih melodije so prešle v druge pesmi; glas bi moral biti močnejši, zadril se je večkrat, akoravno nepotrebno. Bral je Jozua 19, 1 do 7 z desetimi bralnimi hibami; črkoval je Jozua 18, 23 do 26 brez pomote. Trojni rokopis bral — slabo z ustavljanjem Tri vprašanja na pamet — je odgovoril zadostno. Iz katekizma je povedal 41. vprašanje brez pomote; po nareku tri vrste spisal — s petimi pomotami; računstva nezmožen.

3.) Filip Hopp, krojač iz G., že star, potrť mož 60 let; mimogredé rečeno bi bilo bolje, da bi varoval dom, kot pa, da se je tega lotil. Pel je 2 pesmi. Glas kot stokajoč otrok, zašel večkrat v neprave pesmi. Bral Jozua 19, 7 do 13 — zelo strahotno; črkoval Jozua 15, 22 do 23 z dolgim ustavljanjem, veliki T mu je delal preglavice, vendar je končno premagal. Na tri vprašanja na pamet — je molčal (blieb fest sitzen). Tri rokopiše bral, a sam uže v začetku priznal, da temu ni kos. Po nareku samo 3 besede zapisal — a bilo jih je mučno brati. Številjenje mu je popolnoma neznano, štel je po prstih, kakor majhen otrok. Naznanilo se mu je, da je neumno ravnal, zglasujoč se za službo, kar je priznal s solzami in stokanjem.

4.) Ivan Schütt, kotlar (Kesselflicker) od tu, ima 50 let zemeljskega potovanja, je pel 3 svete pesmi — s precejšnjim odobravanjem. Bral in črkoval je Genesis 10, 13 do 18 — ne posebno. Pri izpitu iz katekizma se je pokazalo, da iz nekaterih oddelkov nima vaje. Po nareku pisal 3 vrste — še zadostno, kar se pa tiče črkovanja — je napravil vendar 10 pomot! Iz številjenja znano samo seštevanje.

5.) Frid. Loth, podčastnik v Sch., kateri se je bojeval v veleplemenitem Grumbkow-em polku proti Švedom ter izgubil tam svojo nogo — 45 let star — je pel dve pesmi. Ima dober močen glas, vendar mu v celoti manjka melodije, jedenpot zašel v neko drugo pesem. Trojni rokopis je bral točno. Čital in črkoval je Genesis 10, 13 do 18 — še dovolj dobro. Katekizem — ima v glavi. Štiri vprašanja na pamet — tudi dobro. Po nareku spisal tri vrste, vendar z osmimi hibami. Številjenje: — zmožen seštevanja in nekaj odštevanja.

Ker se kotlarju radi njegovega potepanja po svetu ne more zapati, vojščak Loth bi pa tudi morebiti preveč vihtel svoj meč nad

ubogimi otroškimi glavami, kar bi bolelo uboge matere; ter jim ranilo njihova srca, zato se imenuje Jakob Mähl, ker je na dobrem glasu, soglasno učiteljem te šole.“

Ako primerjamo te čase s sedanjimi, priznati nam je z zadovoljstvom in ponosom, da so se korenito izpremenili v korist učečih se narodov in tudi v hasen rodoljubnega sedanjega učiteljstva. In do tega je moralo priti, saj so uže v prejšnjih stoletjih delovali možje, katerim je bila blaginja priprostega ljudstva pri srci. Naj imenujem le Komenskega, ki je tako temeljito preosnoval tedanji pouk, odkazal ljudski šoli častno mesto, pisal za njo in za učitelje knjige ter odločno zahteval, da se mladina poučuje na podlagi materinega jezika. Zato je bil pouk po šolah vedno uspešnejši in iz teh šol nastopal je vedno boljši naraščaj ljudskih učiteljev na pozorišče. Velik korak v izobrazbi učiteljskega stanu je napravil Francke 1707. z ustanovitvijo učiteljskega semenišča, akoravno so bili gojenci le bolj namenjeni meščanskim šolam in Francke-jevemu pedagogiju. Zlasti mi je pa omenjati Felbiger-jevega delovanja v službi nepozabne Marije Terezije, katera je bila takorekoč podlaga vsemu nadaljnemu procvitanju učiteljskega stanu. — Učitelju so se zabranili postranski zaslužki, ki so bili v sramoto vzvišenem poklicu. Zboljšali so se mu njega dohodki in s tem se je množil tudi vedno boljši učiteljski material. Občnemu šolskemu redu Marije Terezije sledila je l. 1805. „Politische Schulverfassung“, ki je zahtevala od vsakega učiteljskega kandidata za glavne šole šestmesečnega, za trivijalne šole pa tri mesečnega tečaja. V prospeh izobrazbe učiteljeve pa je delovalo ob enem na stotine pedagogov, naj imenujem le klasika Pestalozzi-ja in Diesterweg-a, kateri vsi so bili učiteljem vodniki na polji vzgoje in pouka.

Na podlagi državnega šolskega zakona iz l. 1869. so se pa osnovala lepo urejena učiteljišča, katera skrbé, da se učiteljski kandidati 4 leta teoretično in 2 leti praktično pripravljajo za svoj vzvišeni stan. Dal Bog, da bi nam iz njih došlo še mnogo navdušenih in na svoj stan ponosnih delavcev, v prid našemu narodu, ki ljubi in spoštuje dobre in delavne učitelje.

Iz teh črtic povzamemo, da je učiteljski stan napravil orjaški korak v socialnem življenju in smelo trdim, da je med nekdanjim učiteljem in današnjim razloček tak, kot med nočjo in dnevom.

J. Krulec.

